Tarih Dünyası

Kıbrıs Bağrımızda Yaradır

Yazan: Niyazi Ahmet BANOĞLU

BİR gün muhakkak ki, devletler de diplomasi denen kaypaklıktan kurtularak iz'an ve vicdanla hareket edeceklerdir. O zaman, bir çok anlaşmalar bu gün kitap sayfalarında kalan devletler hukuku çerçevesi içinde hakikî mânasiyle tatbik sahasını bulacaktır.

Devlet bütünlükleri üzerinde veraset iddiası artık tarih olmuştur. Tahtını kaybeden krallar gördük ki, başka ülkelerde garsonluk yapıyorlar. Yavuz Sultan Selim, henüz şehzade ve hattâ vatanından kovulmuş ve Kırıma iltica etmişken Kırım hanının oğlu: «Hükümdar olursan falan yeri bize bırakır mısın?» diye bir teklifte bulununca, şu cevabı almıştı: «Toprak verilmez, alınır.»

Osmanlı İmparatorluğunun ülkeler aşırı topraklarına varis olduğumuzu iddia etmiyoruz. Bir gün müstemlekeler de tarihe karışacak, esir milletler hürriyetlerine kavuşacaklardır.

Ama Kıbrıs bağrımızda bir yaradır. Eğer bu ada, bizden başkasına verilirse dünya tarihinde en büyük bir haksızlık işlenmiş olacaktır. Asırlarca İmparatorluğumuzun himayesinde yaşayan ve bir gün hakkı olan istiklâle kavuşan Yunanistan, hiç bir suretle Kıbrıs üzerinde hak iddia edemez. Eğer İngiltere bu hakkı onlara tanırsa, bütün tarihi boyunca takip ettiği milletleri birbirine düşürme siyasetine yeni bir misal ilâve etmiş olacaktır.

Yeni Tarih Dünyası'nın bu sayısı, Kıbrıs dâvasının dile gelmesidir. Biz bu Adayı İngiltereye muvakkaten vermiştik. Lozan konferansiyle İngiltereye kalması da, İngiltereye: «İstediğime veririm» dedirtemez. Çünkü buraya yerleşecek olanları biz gayet iyi tanırız. Tarih ki ibret dersi ile doludur, biz, kendi tarihimizden olsun ders almış olmalıyız dır. O millet ki, bugün uzattığı dost elinin altında zehirli bir iğne taşıdığını ispat etmiştir. Henüz zaman, hüsnü niyetleri ispat edecek kadar olmamıştır. Bizim ata sözümüz: **«Eski dost düşman olmaz»** dır. Eski düşmanın dost olabileceğini ancak zaman gösterir. Dün vatanımızı istilâ edenleri destekliyen devlet, Kıbrısı Yunanlılara peşkeş çekerse. bunu elbette onların iyi niyetlerine veremeyiz.

Karşıdan karşıya sesimizi duyurabileceğimiz Kıbrıs, ancak kötü niyetlerle bize verilmez. Ve biz Türkler, bütün tarih boyunca olduğu gibi, bu dâvada da bize düşmanlık güdenlere karşı kütle olarak karşı durmasını bileceğiz.

Okuyucularımıza

Kıbrıs dâvasının bütün dünyayı meşgul eden günün mevzuu haline gelmesi dolayısile, Yeni Tarih Dünyası, okuyucularının da duygu ve arzularına tercüman olmak için bu sayıyı, tamamile Kıbrısa hasretmiştir. Bu yüzden, devamlı yazılarımızla diğer makaleleri neşredemedik. Okuyucularımızdan özür dilerken, Kıbrıs mevzuu üzerinde, bundan sonraki sayılarımız da da aynı hassasiyeti göstererek bu dâva etrafında devamlı olarak neşriyat yapacağımızı vadederiz.

KAPAK RESMİMİZ

Kapak resmimiz, bu sayıda kıymetli yazısını okuyacağınız Mehmet Ali Kâğıtçı'nın, Kıbrısı ziyaretinde, millî kıyafetle aldırdığı resimdir. Fotoğraf sanatiyle iki poz bir araya getirilmiştir.

Yeni Tarih Dünyası

Yıl: 1. Sayı: 9 — Cilt: 2

15 OCAK 1954

Fiyatı 50 Kuruştur.

On beş günde bir çıkar.

Sahibi: A. Banoğlu ★ Yazı İşleri Müdürü: N. A. Banoğlu ★ İdarehane: Nuruosmaniye cad. No. 57 Kat 2 ★ Telefon: 21649 ★ Abone şartları: Seneliği 12, Altı aylığı 6 liradır ★ Dizgi ve baskı: ERCAN Matbaası. Kapak baskı: Ekincigil matbaast, kapak ve iç klişe: Nur Klişe atölyesi.

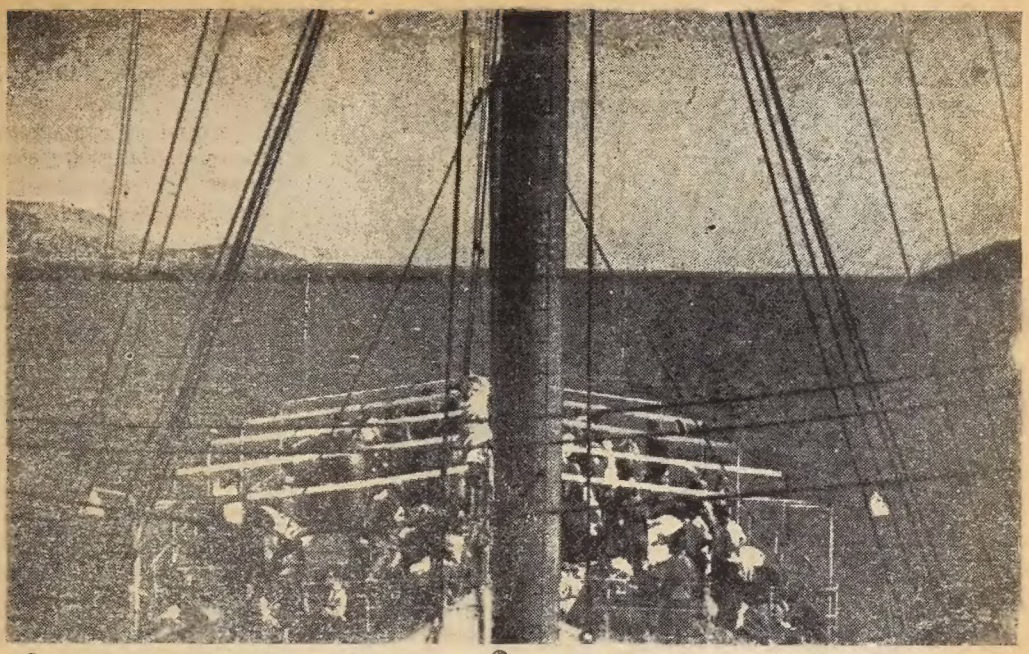

Geminin baş tarafından görülen karşılıklı iki kara parçasının biri Anavatan toprağı, diğeri de yabancı idaresindeki toprak parçasıdır. Solda Sisa mAdası, sağda Anadolu sahili.

Kıbrıs'ın Tabii Servetleri

Yazan :
Mehmet Ali KÂĞITÇI

1924 yılında Lloyd. Tristino kumpanyasının Leopolis vapuru ile Kıbrıs yolundayız. Eylül başında Antalyadan demir alan vapurumuz, Arnavut burnunu bordalayınca, Kıbrıs için âlem olan yeşil renk başladı. Gidiyoruz; solumuzda neftiden açık yeşile kadar bütün yeşil çeşitlerini akseftiren harup ve zeytin ormanları, meşhur Kıbrıs şaraplarının menbaı bağlar, bahçeler uzanıyor. Yeşil ada mahsuldar, yeşil örtüsüne bürünmüş Akdenizin lâcivert bağrına uzanmış...

Bugün, Denizcilik Bankasının muntazam sefer yapan fevkalâde temiz, konforlu vapurlariyle adaya, Kuzey-Doğu ucundan dolaşarak da varmak kabildir. Kendi limanlarımız arasında seyahat için dahi yabancı teknelerden faydalanmak ıstırabını yaşıyanlar, bu günün başarılarını çok daha içten duyarak sevinmektedirler.

Kıbrıs, anavatan kıyılarından sadece 40 mil (yani İstanbuldan Hereke veya Mudanya kadar) uzaktadır. Kıyılarımızdan Yeşil adanın dağları, İstanbuldan Uludağ gibi, görünmekte, Anamurdan denize dalan kablo, Kıbrısla muhabereyi sağlamaktadır.

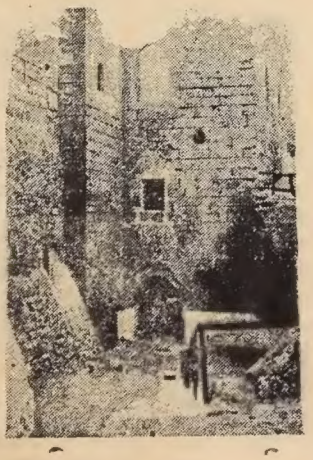

Girne (Kirina) kalesinin medhali. Fetih muharebeleri sırasında bu kapıda şehit düşen filo kumandanının kabri, kapı kemerinin altında bulunmaktadır.

Adanın Kuzey kıyısına paralel olarak, Andreas burnu ile Kormakiti - Morfu hizasına kadar devam eden sıra dağlarla Güneydaki Trodos tepesi ve kolları, Antalya ilimizdeki Gâvurdağları silsilesinin uzanmasından başka bir şey değildir. Trodos, adanın en yüksek tepesi olup, yüksekliği 1950 metredir. Kuzey dağları ile Trodos silsilesi arasında Mesaoria ovası uzanmaktadır.

Yüz ölçümü 9282 kilometre kare ve 1931 sayımına göre, nüfusu 347.959 kişi olan Yeşil ada, altı idarî bölgeye ayrılmıştır. İdare merkezi Lefkoşa olup, Mesaoria ovasının ortasına yakın bir yerde bulunmaktadır. Denizden yüksekli-

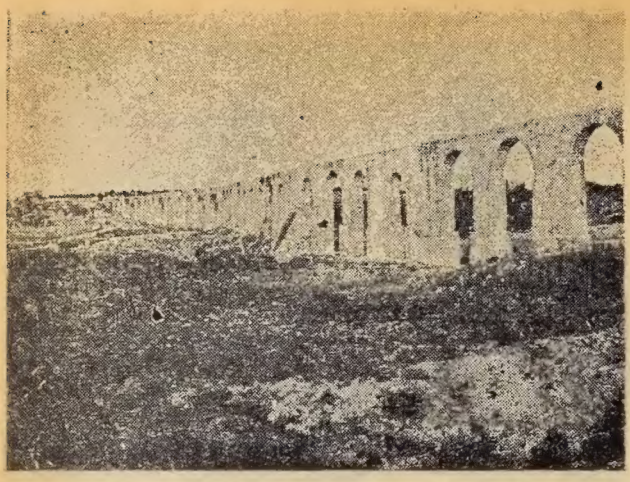

Bekir Paşa suyunu Larnakaya ulaştıran su kemerleri.

ği 485 metre olan Lefkoşa, adanın umumî idare merkezi olduğu gibi, adı ile amlan idarî bölgenin de merkezidir. Diğer idarî bölgeler şunlardır:

Lefkoşenin kuzeyinde Girne (Kerinya), doğusunda Mağosa (Famağusta), güneyinde Larnaka, Limasol, güney-batısında Baf (Baphos).

3 eylül 1924 çarşamba günü öğleden sonra iki buçukta, Larnakaya demirledik. Kıyı, Maltepe, Bostancı civarı gibi münhat, arkada, fakat uzak larda dağlar görünüyor. Kıyıya göre deniz dibi de, hafif meyilli olduğu için, vapurumuz açıkta demirledi. Kıyıda uzun bir iskele varsa da, ancak küçük vasıtaların yanaşmasına müsait Kıyıya kayıklarla çıkılıyor. Gümrük kontrolü pek sıkı ve sıkıcı. Zatî eşyanın; çamaşırların yenisine bile izin vermiyorlar. Yaş meyve veya çiçek tamamen yasak.

Hediye olarak eşe dosta Haci Bekir lokumu götürmüştük. Gümrükte pasaportlarımızla birlikte alıkoydular. Ertesi gün, tahmin yolu ile biçilen kıymeti üzerinden yüzde on gümrük resmi aldılar. Lâkırdı pelesengi olarak gümrüklerimizden şikâyet edenlerin kularını bir hayli çınlattık.

Burada tuhaf bir âdet daha dikkati çekiyor. Yolcular karantinaya tâbi. Fakat birinci sınıf yolcular bundan muaf... İstanbul meşeli ikinci sınıf yolculara da teşmil edilen bu muafiyette diğer limanlar dan binmiş olanlar istifade edemiyorlar. Karantinadan muaf tutulanlar da, geldiklerinin beşinci ve on beşinci günleri hastahaneye kadar gidip doktora selâm vermek zorundadırlar.

Kıbrıs sıcak bir diyar. Yağmuru da kıt. Sema, daima berrak. Küçücük bir bulut parçası heyecan ve ilgi doğuruyor. Yol da resimler çekmiştim. Camları yıkatıp kopya çektirmek için fotoğrafçı ararken C. Galasner adlı birini tavsiye ettiler. Kıbrısta, çoluk çocuğa karışmış bu Alman fotoğrafçı karşısında anadili ile konuşan bir müşteri görünce, kendi vatanına kavuşmuş kadar sevindi, Bütün işlerini bırakarak benimle hasbihale koyuldu. Asıl heyecanlı sahneler, kopyaları almak için dükkânına uğradığım gün oldu.

Resimlerimi bana teslim ederken Ch. Clasner ayırdığı bir negatiften kendisi için agrandisman yapmak müsaadesini yalvarak, rica ediyor, red dedilmemek için elinden geleni yapıyordu. Negatife baktım, bir fevkalâdelik göremedim.

— Bunun, dedim, nesini beğendiniz?

Heyecanla, kopyasındaki bulutları gösterdi. Filhakika, poyrazdan sonra pamuk yığınları halinde ufukta yükselen bulutlar, Kadife kalede almış bulunduğum resimde görünüyordu. Fakat resimde, başkaca dikkati çekecek bir şey yoktu. Ch. Glauser, Almanya da doğmuş, büyümüş, bulutlu, sisli, yağmurlu, karlı bir muhitin çocuğu idi. Kıbrısta iki sihirli göz onu büyülemiş, vatanını unutturmuş, buralarda çoluk çocuğa karışmağa mecbur etmişti. Fakat Kıbrısın masmavi göğü, Glauser'e pek monoton gelmeğe başlamıştı. Bulut hasreti çekiyordu. Camlarımı yıkarken, hasretini çektiği bulutlara kavuşmanın heyecanını duymuştu. Kalbî bağlarla bağlı bulunduğu bu diyarda yıllardır özlediği bu manzarayı, bir sevgili resmi gibi bağrına basabilmek için bizden izin istiyordu. Dürüstlüğüne hayran olduğum bu sanatkârın göz iştiyakını tatmin edebilmek fırsatına rastladığım için derûnî bir zevk duydum.

★

Kıbrıs müstakil bir hükûmet gibi idare olunuyor. 12 kişilik parlâmentosu var. Kıbrıs bankası para da basmış. İngiltereye ve müstemlekeleri ne sattığı malları ihraç edilmiş sayıyor. Oralardan gelen emtia da ithal rejimine tâbi. Kıbrısın dış ticaret bilânçosu kârla kapanıyor. İhraç ettiği mahsullerin bedeli ithalât için ödediği paradan fazla. Zira Kıbrıs, tabiî kaynakları verimli bir adadır. Adadaki zeytinlikler ve harup ağaçları orman halinde geniş sahalar kaplıyor. Ormanlarında mantar ağacına kadar çeşitleri vardır. Zeytinyağı, et yemeklerinde dahi kullanılıyor. Kıbrısın harup pekmezi ve şerbeti pek meşhurdur.

Kıbrıs bağlarının mahsulü olan şaraplar mitolojik devirlerden beri meşhurdur. Bun-

lardan başka pamuk, yulaf, kuru üzüm, nar, portakal, limon, ipek kozası, yün, deri, patates, pirit, amyant, toprak boyalar (bilhassa esmer renkli Terra umbra ve yeşil renkli Terra verte) kasaplık hayvanlar ve eşek ihracat listesine dahil bulunmaktadır. Adada arpa, buğday, bolles, kulakas, keten tohumu, dut, muz ve çeşitli meyveler yetiştirilmektedir.

Eski devirlerde kına da, adanın başlıca mahsulü imiş. Hattâ, Kıbrıs adının «kına» mânasına gelen İbranice kopher kelimesinden geldiği söylenmektedir.

Kıbrısta yağış az olduğu (batı bölgesinde 471 milimetre) cihetle, tarım yeraltı sularına dayanmaktadır. Şehirlerin suyu da bu tarzda temin ediliyor. Dereler ancak yağmur mevsiminde sel halinde akıyor. Bekir paşa tarafından, Paşa çiftliğinde kazdırılmış bulunan kuyulardan elde edilen sular, hususî mecra ve tarlalarla Larnakaya getirilmiştir. Bu su dolayısile Bekir paşa saygı ile anılmaktadır.

Adanın tarımı ve hayvancılığı yanında yeraltı kaynakları da zengindir. Kıbrısın kükürtlü demir cevherleri eski devirlerden beri bilinir ve kullanılır. Demir sulfatın eski kimya terimleri arasındaki adı (zaç Kıbrıs) dır, ki bu maddeden eski devirlerin kimya (simya) üstadı Cabir - bugün hamız-ı kibrit, sülfat asidi dediğimiz - zaç yağını istihsal etmiştir. Pirit (kükürtlü demir cevheri) bu gün de Yeşiladanın önemli ihraç maddeleri arasında bulunuyor.

Kıbrısın bakır madenleri de pek eskidenberi bilinmekte idi. Tarihî kalıntılardan anlaşılmakta olan bakır madenlterinin en önemlisi adanın kuzey bölgesinde bulunmakta olup, Kıbrıs maden kooperasyonu adlı bir Amerikan sendikası tarafından işletilmektedir. Ötedenberi bili-

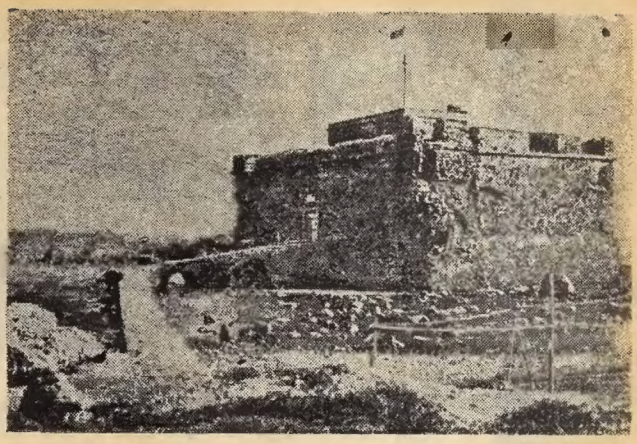

Baf kalesi Venedik devri (Onbeşinci asır) eserlerinden olan bu şato, İngiliz idaresince tuz deposu olarak kullanılmaktadır. Kapısının üstünde 998 Hicrî (Miladî 1589) tarihini taşıyan kitabe Türk hâkimiyetinin bir hâtırası olarak durmaktadır.

nen tabiî zenginliklerden biri de Trodos bölgesindeki amyant madenleridir. 1907 de bir Avusturya şirketi tarafından geniş ölçüde işletilmeğe başlanan bu cevher 1921 yılında - 99 yıllık imtiyaz mukakvelesine rağmen - İngiliz şirketine devredilmiştir. Yanmaz elbise, kumaş, halat, karton ve diğer mühim eşyanın ham maddesi olan amyantın istihsali günden güne artmakta, Kıbrıs dış ticaret müvazenesinde mühim yer tutmaktadır.

Kıbrısın magnezit, alçı taşı ve toprak boya madenleri de önemlidir.

Arnavut burunu civarında bulunan magnezit ocakları Kıbrıs Terakki şirketi tarafından işletiliyor.

Ayaparaskeva dağındaki 23 ocak ile Lefkoşanın Kaymaklı, Kurumanastır ve Lefke köylerinden, Larnaka, Mağosa ve Baf bölgelerinden çıkarılmakta olan alçı taşı ada ihtiyacını karşıladıktan başka ihraç edilmektedir de. Elde edilen Terra umbra fırınlatıldıktan sonra gayet güzel esmer renk almakta olup, yağlı boya ham maddesi olarak bilhassa Amerika ya ihraç edilmektedir. Yeşil renkli olan Terra verte de yağlı boya imalinde aranan bir toz boyadır. İğne dantelâları hazırlamakla meşhur Levkara civarında alüminyum sulfat madenleri vardır.

Larnakanın güney-batısında Halasultan dergâhı yakının da en mühim tuzla bulunduğu gibi, Limasol civarındaki Kiti burunu ve Akrotiri yarımadası tuz göllerinden de faydalanılmaktadır.

Kıbrısta endüstri, tarım ve maden zenginlikleriyle kıyaslanamıyacak kadar zayıf olup değirmencilik, dibağat, pamuk temizlemek, çanak, testi, tuğla, kiremit imalâtı, demircilik, bakırcılık, sigara imalâtı, reçine ve çitlenbik sakızı istihsali gibi subelere inhisar etmektedir. Zira adada kuvvetli endüstriye imkân verecek enerji kaynakları yoktur. Adana ve Mersin bölgelerimizdeki linyitlerden ve hattâ Soma kömürlerimizden faydalanarak, Kıbrısın tabii kaynaklarını ne güzel işletebilirdik. Tabii coğrafya ve ekonomik bakımların dan ana vatana bağlı olan Ye-

Mehmet Ali Kâğıtçı taarfından çekilmiş olan bu resim, anavatandan ayrılmış toprak parçalarının ne kadar bizim, ve ne kadar bizim için hayatî olduğunu bütün canlılığı ile göstermektedir. Türk topraklarından ayrı kalan bu adacıklar, resimde gördüğünüz gibi, sağda Meis (Kastellorizo), solda Anadolu (Kaş) sahilleri arasında, birbirini takip eden adacıklar görüyoruz.

Trodos dağlarında amyant madenleri.

şilada ne yazık ki, idareten bize yabancı durmaktadır.

★

Kıbrıs Türkleri cana yakın. Vatansever insanlar... Anayurttan gelenleri bağırlarına basıp vatan hasretlerini kısmen gidermeğe çalışıyorlar. Hepsi çalışkan, mal, mülk ve iş sahibi insanlar. Adanın tarım ve ekonomi hayatında Türklerin rolü başta geliyor.

Emniyet ve idare teşkilâtında da İngiliz idaresi Türkleri tercih etmiş.

Ada halkının kıyafetleri zeybeklerimizi andırmaktadır. Eskiden fes üzerine oyalı işemeli çevre sarıyorlardı. Beyaz gömleğin üzerine al kadifeden işlemeli cepken giyiyorlardı. Bellerine de Trabzon kuşak sarıyor, koyu mavi çuha şalvara uygun renklerle bezenmiş çoraplarla topuklu ayakkabılar pek yarasıyordu. Kuşak arasına yerleştirilmiş saatin salkıtma denilen gümüş kösteği boyun etrafında dolaşılıyordu. Bu kıyafetlerin festen gayrisi bugün de köylerde hâkimdir. Anavatandaki şapka inkılâbı orada da derhal benimsenmiştir. Şehirlerdeki kıyafetler bugün Türkiye şehirlerindekinden farksızdır.

Davetlisi bulunduğum şünet düğününde yukarıdaki tarife uygun Kıbrıslıların cünbüş ve eğlencelerine zevkle katıldım.

★

Kıbrıs sıcak olduğundan öğle saatlerinde herkes evlerine veya bina dahiline çekilip istirahat ediyor. Binaların duvarları umumiyetle kalın ve kârgir olup, pencerelerde pancurlar bulunmaktadır. Bu suretle dışarının sıcağından bir dereceye kadar korunmak mümkün oluyor. Fazla bunalınca, hamama giriliyor. Kalın duvarlı kubbeli, kurnalı hamamda soğuk su döküneerek biraz serinlemek kabil olmaktadır.

İklim zoru ile mecburî öğle tatili yapılan bu memlekette eczahane tahdidi yok. Larnakada uğradığım bir eczahanenin sahibi 10.000 nüfuslu şehirde 6 eczahane bulunmasından yana yakıla şikâyet etmişti.

Adada biricik demiryolu vardır. Dar hat olarak inşa edilmiş bulunan bu demiryolu Doğu kıyısındaki Mağosadan başlıyor, Lefkoşadan geçerek, batıda Evriku'ya kadar uzanmaktadır. Fakat kara yolları bakımından Yeşilada mükemmel durumdadır. Bu sayede her tarafı gezmek, görülmeğe değer eserleri görmek kolay oluyor.

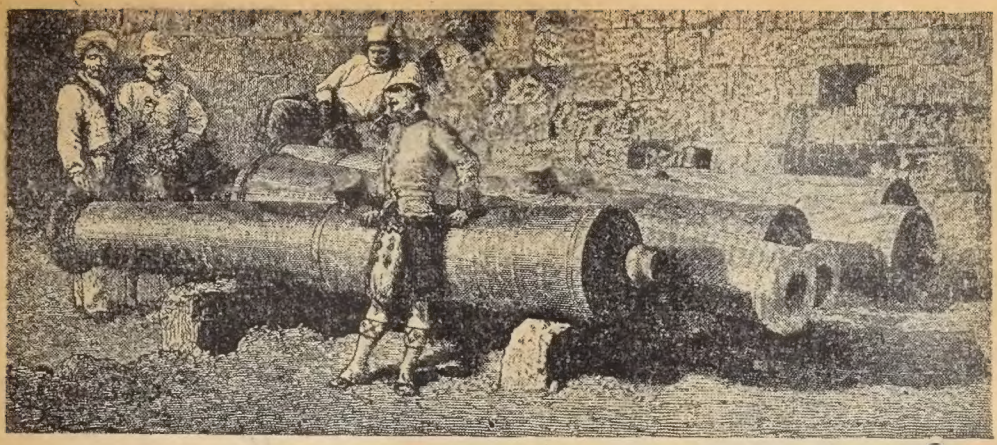

Mağosa'da eski Türk topları, 1878 yılında İngiliz askerleri tarafından seyredilmektedir. (1878 yılında çıkan The Graphic mecmuasından).

Kıbrıs'ın İngiltereye terkedilişinin hazin hikâyesi

Yazan :
Nahid Sırrı ÖRİK

HİÇ bir meziyet ve hizmeti hatırlanmıyarak, sade sarhoşluğu unutulmıyan Sarı Selim devrinde fethettiğimiz Kıbrıs Adasının bir kaç asır devam eden Osmanlı hâkimiyetinden fiilen ayrılıp İngiltereye teslim edilişi, Sultan Hamid'in ilk zamanlarında, 1878 senesi içinde ve Kara Sadık Paşanın 41 gün devam etmekle beraber, devletimizin mukadderatı üzerinde ki pek acı ve meş'um tesirleri sürüp giden Başvekilliği zamanında kararlaşmış, bu kararda Sadık Paşanın azliyle sadarete gelen Mütercim Rüştü Paşanın ancak 7 gün süren son sadareti sırasında resmen tasdik edilip tatbik sahasına girmiştir. Bu iş Osmanlı - İngiliz münasebatı tarihindeki acı hâtıralardan da bir tanesini teşkil eder ve İngiltere devletinin düşmanı ve hattâ dostu bulunduğu memleketlerde eller tedarik ederek o memleketlerin başındakileri kendine hizmetkâr yaptığını ve hizmet kâr olmağı reddedenleri de kaa til bıçağına kadar çeşitli vasıtalar kullanarak bertaraf ettiğini gösteren uzun - ve bazı maddeleri meşkûk olsa da, bazı maddeleri de muhakkak - iddianamede ehemmiyetli bir yer işgal edecek mahiyette bir şeydir. Fakat her memleketin tarihinde izleri görülen ve meselâ Rusya tarihinde Çar Paul I. in 1801 de katlinden Birinci Cihan Harbi sırasında müttefikleri olan son Çar Nicolas II. nin iskatma kadar türlü vekayide keşfedilmiş olan bu İngiliz parmağının bizim tarihimizde ve son asırda ki hünerlerini anlatmağa kalkışacak değilim. Böyle çetin ve girift bir mevzuu ele almağa cesaret etmedik, sadece o büyük ve güzel Kıbrıs Adasını İngiltereye teslim etmeğe II. Abdülhamid'in hangi şartlar altında mecbur edildiğini kısaca anlatacağım.

İbretle seyredeceğimiz bir resim: İngiliz valisi karısı ile Larnakada..

Zır deli denecek bir halde, tahttan indirilmesinden bir müddet sonra, kapatılmış bulunduğu Çırağan sarayında, şuuru binnisbe avdet etmiş olan Sultan Murad'ı tahta çıkarmak üzere Ali Süavi hiç bir şeyden haberdar olmayan

Yeni tahta geçtiği sırada gafletinden istifade edilerek Kıbrısın İngilizlere verilmesine muvafakat ettirilen Abdülhamit.

bir sürü Rumeli muhacırını kandırıp götürerek Çırağana hücum etmiş, vaktinde yetişen zabıta kuvveti, Sultan Muradın saraydan çıkarılmasını önlemiş, galip Rus ordusu Ayastefanosta yani bu günkü Yeşilköyde iken giriştiği bu macerayı Süavi hayatile ödemiş, bir iki gün önce kendisinden şüphe edilerek tevkifine teşebbüs edilen «Sarıklı inkılâpçıyı» serbest bıraktıran baş vekil, padişah sultan Hamidin sarayına ikinci davet üzerine gitmeğe razı olmuştur. İki yıl evvel Abdülâziz'i tahttan atıp bu V. Buradı yerine geçiren Hüseyin Avni paşanın daha evvel yaptığı bir Londra ziyaretinde bunun iznini aldığına kani bulunan Sultan Hamit, Rus ordusu Ayastefanosu işgal ettiği sırada vukua gelen bu teşebbüsün dehşeti içinde dir. Harekette yine İngilterenin parmağı olduğuna kanidir, çünkü sefaret tercümanının o sıralarda sarayın etrafında bu lunmuş olduğundan da haberdardır. Çırağan önündeki harp gemilerinin harekete müzaherete hazırlanmış olduklarından, kışlalardan asker gelmesi mukarrer iken verilmiş vaadlerin son dakikada tutulmadığına, Çırağan sarayında vaziyet değiştiği için, enistesi Mahmut Celâleddin Paşa başta gelmek üzere bazı mühim ricalle bir takım kumandanların işe karışamadıklarına ve teşebbüsün asıl mürettibinin Sultan Muradın annesi olan pek haris ve cür'etli Şevkefza valide olduğuna kanidir. Mahmut Celâlettin Paşanın enistesi İngiliz lâkaplı Sait Paşa da mabeyin müşiridir, pek güzel ve fettan bir İngiliz kadıniyle evli veya ortak olan Ali Süavi'yi de bu Paşa haylı zaman himaye edip durmuştur.

Çırağan sarayı baskınını neticesiz bırakmış olmakla beraber, Sultan Hamit endişeden hasta ve harap bir haldedir. Ve her ikisinn ihanetlerinden şüphe etmediği halde henüz başvekili de, mabeyin müşirini de uzaklaştırmağa cesaret etmemektedir. İşte tam bu esnada, hareketin vukua gelişinin ancak üçüncü gününde, İngiltere büyük elçisi Sir Layard'ın pek mühim bir meseleyi görüşmek üzere Yıldız sarayı yakınına gelmiş olup, huzura davet edilmek üzere arabasının içinde beklemekte bulunduğunu, tercüman - Çırağan baskını sırasında o sarayın etrafında dolaştığı öğrenilmiş, tercüman - gelip bildirecektir. Sefir huzura kabul olununca Rusyanın yeni bir tecavüzü takdirinde hemen devletnin imdada yetişebilmek üzere İngilterenin yakın bir üsse muhtaç olduğu için, tamamiyle muvakkat bir mahiyette kalmak ve dahilî idaresine karışılmamak şartile ve Batum Ruslar tarafından iade edilirse hemen iade olunmak kaydile Kıbrısın İngiltereye terkini istemekte ve teferruatın başvekil Sadık Paşa ile müzakeresini teklif etmektedir. Bir müddet evvel, Sultan Hamit Rusya ile harpten çekinirken, halkı da tanrik edere harp lehinde nümayişlar yaptırıp bu harbi zarurî kılan rical, aynı İngilterenin bizim imdadımıza koşacağını, Kırım harbi şartlarının tekerrür edeceğini ummuşlardı. O ümitlerin tamamile hülya olduğu anlaşılmışken, istikbale ait vaatlere inanmak doğru muydu? Kaldı ki, bu vaatlerin arkasında bir tehdit de hissolunmuyor değildi. İngiltere, Ayastefanosta kabul edilmiş pek ağır ve elim şartların tadili için gidilmesine hazırlanıldığı Berlin konferansında Osman devleti hukukunu müdafaa için Kıbrısın bu muvakkat işgalini şart koşuyordu!

Sultan Hamit reddetmek kuvvetini kendinde bulamadı. O sırada tesadüfen, mabeyine gelmiş bulunan Sadık Paşa, İngiliz elçisinin istemiş olduğu gibi işgal şartlarını görüşmeğe memur etti, ve iş Sadık Paşanın azlini müteakip bir kere daha sadrazam yapılan Mütercim Rüştü Paşa zamanında resmî ve kat'î bir mah

Kıbrısı gizlice İngilizlere sa tığı bazılarınca iddia edil başvekil Kara Sadık Paşa.

Lefkoşa, İngilizler tarafından işgali senelerinde.

et almakla beraber, her şey nce, Sadık Paşa ile Sir ayard'ın başbaşa verip gö- işmelerinde kararlaştı ve Sa ık Paşa Mütercimle ihtiyar amık Paşanın ertesi günü ukua gelen itirazlarını «— İş itmiştir. Devletin halen men- ıatı bunda ve iradei seniye ahi bu merkezdedir.» diyerek ıliyecekti: Teninin esmerli- inden dolayı kendisine takıl- uş olan «Kara» lâkabını Sa- ık Paşaya bu isteki faaliye- nden ve rolünden dolayı da ermek caizdir.

Sultan Hamit İngiltereye ıbrıs lokmasını sunduktan nra artık kendini toplıya- ık Çırağan baskını hareketi- in mes'ulü saydığı Sadık Pa ıyı, Madam Ali Süavi'nin hâ isi sayılan mabeyin müşiri ıgiliz Sait Pasa ile birlikte zledip, birer valilikle hemen tanbuldan çıkarıverdi. Bu rada ise İngiltere büyük el- si ayni Sadık Paşanın Ber- n kongressine Osmanlı devle nin baş murahası olarak yol nmasını talep etmekteydi!

Sadık Paşanın İstanbulda ılmasını katiyen istemeyip ütercim Rüştü Paşanın az- yle sadarete getirdiği Saf- t Paşa zamanında Cezairi ıhri sefid valiliğiyle süren ıltan Hamit, onu bir müd- et sonra azledip bu vilâyetin lalarından birinde, Limnide amete memur etti. Fakat, lin sebebi Sadık Paşanın bu fer de vilâyetin o zamanki merkezinin bulunmakta olduğu Sakız Adasında muhtariyete pek benzer tekliflere girişip bunda ısrar etmesiydi. Ömrünün yirmi yılını geçirdiği Limni Adasında üç yıl maaşsız bırakılacak, ondan sonra da emsaline nisbetle hayli aşağı bir aylık, ayda 10,000 kuruş bağlanıldığından bir müddet sonra padişaha ariza takdim edip geçinemediğinden borca battığından bahsederek, boş yere bunu artırmağa çalışacaktı. Fakat terekesinden pek nefis eşya, bahusus büyük bir zarf içinde gayet kıymetli bir çok pırlanta zuhur ettiğini muhterem İbnül Emin (Son Osmanlı sadrazamları) eserin de ve emnivete lâyık bir şahadete dayanıp söylemektedir. Bu pırlantalar Maliye Nezaretinde bulunduğu sırada veya Pariste büyük elçi iken alınmış bazı komisyonların ve bir rivayete göre beytülmal parasiyle ve ancak kâr olduğu takdirde kâr kendine ait olmak üzere borsada oynanmış oyunların mahsulü mudur, Süavi baskınına muvafakatinden ve Kıbrısın terkine delâletten bir hisse de bunlara karışmamış mıdır, insan gayri ihtiyarî soruyor. Nasıl sormasın ki, yine İbnül Emin'in bahsettiği bir mektup müsveddesinde bizzat Sadık Paşa, gûya kendisini müdafaa ederken «Ne çare ki, böyle işlerde adım çıkkmış olduğundan ne gûna olursa olsun yapılan işlerde Sadık Paşa para aldı demek âdet olmuştur.» demekte, ateş olmayan yerde duman olmaz meselini de hatırına getirmemektedir...

★

Sultan Hamit en çetin şartlar içinde bunaldığı sırada kor kutularak ve tazyik edilerek Kıbrısı İngiltere işgaline terk etmeğe razı edilmeseydi o zaman Cezair bahri sefid vilâyetinin bir sancağı vaziyetinde bulunan, fakat vaktiyle asırlarca müstakil bir krallık teşkil etmiş olan o cesim ve güzel adayı, 1832 de ve 1833 de ziyaret eden Lamartine'in yine bir krallık olmağa lâyık bulduğu bu adayı muhafaza edebilir miydik? Bu suale «nasıl olsa Rumları devletin başına gaileler çıkarıp Yunanistana verilmesini temin ederlerdi.» tarzında mukabele etmek doğru olmaz. Zira Kıbrıs Girit gibi Akdeniz(in ortasında ve bizim uzağımızda değil, Ana dolunun tâ yakınında ve Yunanistanın uzağındadır. Yunanistan oraya çeteler yollayıp isyanlar çıkartamazdı, nitekim Giritte mütemadiyen sürüp gitmiş isyanlar Kıbrısta çıkmıyor ve Adada sükûn hüküm sürüyordu. Kıbrıs Kara Sadık Paşa ile İngiltere büyük elçisinin basbasa müzakereleri neticesinde İngiltere işgaline terk edilmeseydi, belki bu gün hâlâ bizimdi. Hiç değilse orada bu gün daha kuvvetli bir Türk nüfusu bulunur ve sözünü dinletir, hükmünü yürütürdü...

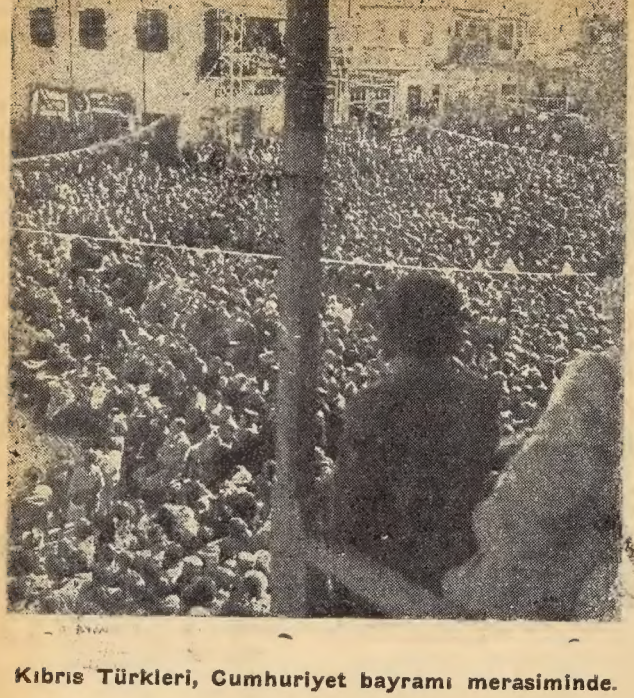

Kıbrıs Türkleri, Cumhuriyet bayramı merasiminde.

Kıbrıs için 65 yıl

Hafız Cemal Lokman Hekim Kıbrıs'ın Türklüğünü ve 65 yıllık mücadelesini anlatıyor

Yazan : Yüksel OZAN

BÜTÜN Türk milleti Kıbrısı anavatanının bir paçası sayıyor ve öyle seviyor. Fakat, Kıbrıslı kardeşlerimizdeki sevgi, derin ve sonsuz bir aşk halinde... Bu sihirli aşkin, bu gün yaşı seksene yaklaşmış -fakat hâlâ hepimizden dinç - bulunan ve sükûneti, itidali ile tanınmış meşhur doktor Hafız Cemal (Lokman Hekim)'de daha derin ve köklü olduğuna şüphe yok... Kendisine, Kıbrıs'tan bahse dilince, sevgilisinin adını duyan âşık bir delikanlı kadar heyecanlandı.Ve, bir şiir okur gibi anlatmağa başladı :

«— Orada doğdum. Hayatımın tam 65 yılını Kıbrıs için çalışmakla geçirdim; bu gün de çalışmaya devam ediyorum. Yarım asır evvel Kıbrıs'ta 750 köy vardı. Bunların hepsini ve hattâ mandıraları bile teker teker gezdim. Yeşiladada 120.000 Türk vardır. (Lokman hekim Türklerin sayısının 100 bin olduğu hakkındaki iddiaları yanlış buluyor.) Bu kardeşlerimiz hepsi de anavatana candan bağlıdırlar.

47 yıl evvel Lefkoşe'de, kendi paramla bir Türk sanayi okulu kurmuş, 500 kadar Türk çocuğu yetiştirmiştim. Bu okula Türkiyeden ve Almanya'dan öğretmenler getirmiştim. Fakat, o zamanki saltanat hükûmetinin cahilce baskısı yüzünden bu okulu kapatmak zorunda kalmıştım. Kalsaydı, bu gün Kıbrıs sanayii tamamen Türklerin elinde bulunacaktı.

Bundan başka Kıbrısta yine o tarihlerde bir «gece okulu» açtım, halkı okuttum. Bir matbaa kurarak «İslâm» adlı haftalık bir gazete çıkardım. Bir klinik ve köylülere mahsus küçük bir hastahane tesis ettim. Bir çok broşürler çıkararak, halka dağıttım ve uyandırmağa çalıştım. Türk çocuklarının tahsil işlerini himaye etmek üzere «Kıbrıs Cemiyet-i hayriyesi» isimli bir cemiyet kurdum; bir çok doktor, eczacı, ebe, avukat, öğretmen yetiştirdim.»

Lokmanhekim, Adanın istikbali hakkındaki sorumu şöyle cevaplandırdı:

«— İşin hukukî münakaşasını bir tarafa bırakırsak, Türkler adayı İngilizlere vermişlerdir. İngiliz bayrağı girdiği yerden kolay kolay çıkmaz. Meğer ki, çıkmak İngiltere'ye çok büyük menfaat ve kuvvet sağlayacak şekilde olsun... Şu halde, Kıbrıstaki İngiliz idaresinin devamında mahzur yoktur. Yeter ki, İngilizler akıllı hareket ederek Ada Türklerini himaye etmek ve geliştirmekte devam etsinler. Bu, İngiltere'nin de işine yarayacaktır. İngilizlerin elinden Sudan gitti; Süveyş de sallantıda. Bu hal, Kıbrıs'ın İngiltere bakımından ehemmiyetini pek çok artırmıştır. Binaenaleyh, İmparatorluğun bütün imkânlarile Kıbrıs'ı ellerinde tutmaya çalışacaklarına kimsenin şüphesi olamsın. İngiltere, Ortaçağ ve hattâ Asya ve Afrika ile Avrupanın diğer kısımlarındaki politik durumlarını muhafaza bakımından, icabında Kıbrısta 500.000 asker barındırabilir; dört deniz üssü, onbeş uçak istasyonu ve

geniş bir tersaneyi burada vücuda getirebilirler ki, bunlar, İngiliz İmparatorluğunun politik kudretini geniş ölçüde himaye edebilecek vasıtalardır.»

Dr. Hafız Cemal sözlerine şöyle devam etti:

«— Kıbrıs bu gün, imar bakımından bir çok yerlerden üstündür. Kıyılarındaki beş şehir, iç kısımlara ve birbirlerine muntazam asfalt yollarla bağlıdır. Bu anayollardan ayrılan şose ve asfalt yollar köyleri birbirlerine bağlar. Yolların iki tarafı ağaçlıdır ve hepsinde de en mükemmel trafik işaretleri mevcuttur. 1750 metre yüksekliğindeki Karlıdağ, beş asfalt ile ovalara bağlanmıştır.

Kasaba ve şehirlerin sokakları en modern Avrupa şehirlerindeki gibi muntazam ve asfalttır. Bunlarda «Çıkmaz sokak» hiç yoktur.

Ekseri kasabalarda «Fakirhaneler» vardır ve Kıbrısta dilencilik yasaktır, tek dilenci görülmez.

Adanın ekonomik imkânları da zengindir. Mebzul amyant ve bakır madenleri Avrupa ve Amerikaya ihraç edilir. Altın madeni de vardır. Meyvaları emsalsizdir ve hariçte müşterisi çoktur Meyvacılığın gelişmesinde İngilizlerin gayreti büyüktür. 60 yıl evvel nümune fidanlıkları tesis ederek, halka parasız fidan dağıttılar. Fazla miktar meyva ihraç eden Kıbrıs, bunların hariçte itibarını muhafaza edebilmek için, büyük titizlik gösterir; ihraç sırasında meyva sandıkları gümrülerde ziraat mütehassıslarının sıkı kontrolüne tabidir.

Kıbrıs'ın güzel ağaçları yalnız meyva fidanlarından ibaret değildir. Gelin gibi çam ormanları, okaliptüs ormanları ve diğer ağaçlarile de baştan başa yemyeşildir. Bunun içindir ki, «Yeşilada» denir Bunda da İngilizlerin hizmeti büyüktür.

Kıbrıs'ta, 100 İngiliz mili uzunluğunda bir demiryolu da vardır. 50 yıl evvel yapılan bu yol, adanın Doğusunu Batısına bağlar.»

Kıbrıs'ın yaşlı âşıkı, adanın merkezi Lefkoşe hakkın da da şunları söyledi:

«— Lefkoşe, adanın en şirin şehridir. Eskiden etrafı yüksek ve sağlam hisarlarla çevrili idi. Üç büyük kapısı vardı. 1914 e kadar , her sabah güneş doğarken, top atılarak Osmanlı bayrağı Karakol direğine çekilmek suretiyle tören yapılırdı. Güneş batarken de, yine aynı törenle indirilirdi. İngilizler bu hisarların etrafında meyva fidanlıkları yaptılar ve bunları halka her yıl dağıttılar. Şimdi hisarların etrafı 100.000 den fazla çam ağacı ile süslüdür ve eski kapılar kaldırılmıştır. Fakat, Girme kapısı denilen yerdeki Osmanlı Karakolu olduğu gibi bırakıldı ve hâlâ muhafaza edilmektedir. Burası, Lefkoşe'ye gelen turistlerin uğramadan gidemedikleri yerdir. Şimdi bu hisarların üzerinde, çam ormanları arasında, asfalt halindeki yollarda otomobillerle gezilebilmektedir. Genç kızlarla delikanlılar buralarda birbirlerine aşk nağmeleri fısıldarlar. Eski hisarların civarı, cennet gibi köşklerle süslüdür. İnsan buralarda kendini, ye diveren güller, yaseminler, portakal, limon, mandalina, hurma ve diğer ağaçlar arasında hakikaten cennette sanır.

Kıbrıs'ın otelleri de çok muntazamdır. Hele Karlıdağa çıkan yol üzerinde, ziyaretçilerin tansiyon durumları hesaplanarak, her ziyaretçinin kaç metre yükksek likteki otelde kalabileceği, sağlık kaidelerine uygun şekilde tesbit edilmiştir. Bu otellerde en modern konfor mevcuttur ve fiyatlar çok ucuzdur. Fiyat meselesi devletin sıkı kontrolü altındadır.»

Lokmanhekim, Yeşilada üzerinde bu gün yapılan münakaşalar hakkındaki sorumu da şöyle cevaplandırdı:

«— Bu kadar güzel ve cennet bir yere kim müşteri olmaz ki!?.. Adaya olan uzaklıkları dünyanın ta bir ucu sayılan Yunanlılar da -sanki diğer her işlerini görmüş, tamamlamışlar gibi- Kıbrısı ilhaktan dem vurup duruyorlar. Hani, «samanlıkta yatıp da vezir rüyası görmek» diye bir ata sözü vardır; tıpkı onun gibi... İngilizlerin burasını hiç bir suretle vermiyeceklerini düşünemiyorlar bile... Farzımuhal, İngilizler Yunan isteklerini kabul etseler -hoş bizim kabul etmemiz asla mümkün değildir ya- ne olur bilir misiniz? Evvelâ, on yıl sonra adada tek Türk kalmaz. Sonra, Mersinden, Antalyaya kadar anavatan sahillerimiz büyük tehlikeye maruz kalır. Yunanlı korsanlar, eşkıyalar, Kıbrıslı Rumlarla birleşince, Akdenizde başlıyacak azgınlıklar daimî baş ağrısı ve dert haline gelir. Bu itibarla, Adanın şimdiki şekilde İngilizlerde kalması en uygun çaredir. İngilizlerin mutlaka çekilmesi gerekirse, Adanın esas sahibi olan Türkiye Cumhuriyetine burasının teslimi zarurîdir.

Bu, yalnız bir hakkı sahibine teslim etmekle kalmaz, aynı zamanda Akdeniz, Asya, Afrika ve hattâ Avrupa emniyeti bakımından bir zarurettir. Bu netice, hakikatte Adadaki Rumlar için de en münasip şekildir. Bu gün Türkiyede'ki Rumların ve diğer azınlıkların dünyanın en hür azınlıkları oldukları-nı hesaplamak, Kıbrıs Türkiyeye iade edildiği takdirde Rumların da ne derece mes'ut olacaklarını anlamağa kâfidir.»

Yüksel OZAN

Kıbrısın İngilizlere terkinden öncesini canlandıran tarihî bir resim.

Kbırsın tarih ve efsanesinden yapraklar

Bu günkü ve dünkü Kıbrıs

Kıbrıslı Türklerin bu gün ne elim şartlar içinde bulunduklarını canlandıran bu yazıda, Kıbrısın tarih ve efsanesinden parçalar bulacak ve Fener Patrikhanesinin oynadığı roller hakkında Kıbrıslıların intibalarını öğreneceksiniz.

Yazan : Aziz BİLÂLOĞLU

Kıbrıs Türkleri kültür bakımından, oldukça memnunluk verici durumdadırlar. Bundan elli yıl önce, okuyup yazma bilenlerin sayısı pek az olduğu halde, bugün bilenlerin sayısı yüzde sekseni geçmektedir.

Şehir, kasaba ve köylerde ilkokul sayısı 300'den fazladır. Mağusa,, Galatya, Poli, Baf, Limasol, Larnaka, Konetra ve Luricina'da sekiz orta okul vardır. Bunlardan Galatya, Mağusa ve Konetra orta okulları hariç, diğerleri resmî; yani masrafları devlete ait olup, üç ortaokul Türk cemaati tarafından idare edilir. Lefkoşede biri erkek, diğeri kız olmak üzere tam teşkilâtlı iki Türk lisesi de mevcuttur. İki lise ve sekiz Türk orta okulunda mevcut öğrenci sayısı 2500 den fazladır. Liselerden çıkan Türk çocukları yüksek tahsillerine Türkiye veya İngilterede devam etmektedirler. Lefkoşede, bir Türk orta san'at okulu da vardır.

300 Türk ilkokulu ile sekiz ortaokul ve iki lisenin öğretmenleri Türktür ve bir kısmı Anayurttan gitmişlerdir.

Devlet dairelerinde mevcut memurların 1/5'i Türktür ve bunlar Kıbrıstaki Türk okullarından yetişmişlerdir. Daha çok kısmı Rum ve geri kalanı da İngilizdir.

Kıbrısta 5-6 bin kadar da Ermeni vardır.

Ada Rumlarının durumu

Kıbrısta mevcut 350 bine yakın Rumun yarısından fazlası komünisttir. Bunlar, bütün komünistler gibi Moskova hesabına faaliyet göstermekte adada huzursuzluk yaratmakta ve katiyen rahat durmamaktadırlar. Komünist olan çoğunluk Rumlarla milliyetçi Rumlar arasında daimî surette çetin bir mücadele vardır. Komünistler esas itibariyle adanın Yunanistana ilhakına taraftar değillerdir. Fakat İngiltere idaresinde kalmasına da ra

19 Mart 1941 yılında Mr. Eden'in misafiri olarak Kıbrısı ziyaret eden sabık Başbakan ve Dışişleri Bakanı merhum Şükrü Saracoğlu'nun Kıbrısta karşılanışı.

değillerdir. Bununla beraber, doğrudan doğruya İngiltere aleyhine faaliyet göstermeği ve idarenin bu yoldan değişmesini daha zor bulduk'arı için, ilk safha olarak, Kıbrısın Yunanistana ilhakı veya muhtariyet yolu ile ilhakını sağlamak için çalışanların başında bulunan Ortodoks başpapası Makariosun tekliflerini kabul eder görünerek, milliyetçi Rumların safında yer a'mışlar dır. İki grup Rumun Kıbrısta birlesebildikleri, daha doğrusu birlik göründükleri tek nokta budur. Bunun dışmda araların da daimî bir mücadele vardır.

Anlasıldığına göre, komünist Rumlar, Adanın Yunanistana ilhakı veya muhtar hale getirilmesi sağlandıktan sonra, burada Moskovanın emellerini daha kolay tahakkuk ettirebilecekleri kanaatindedirler.

Papas Makarios, azılı bir Türk düşmanıdır. Görüstüğüm bir çok kimseler, Makariosun Kıbrıs dâvası diye ortaya attığı ve Birleşmiş Milletlere kadar uzattığı meselede kendisini Atinadan önce Fener Ortodoks patrikhanesinin desteklediği ve hattâ Atinanm da ilhamını Fenerden aldığı kanaatindedirler.

düşmanlığını belirtmiştim. Adada, bu papastan ve dolayısiyle kiliseden ilham alan Türk düşmanlığı çok ileri derecededir. O kadar ki, Ortodoks papasları, Rum halkına Türklerden alış-veriş dahi etmemelerini daimî surette telkin ederler ve bunu ayrıca sıkı şekilde takibederek, aksi harekette bulunanları dinden afaroz ederler. Ortodoks kilisesinin yirminci yüz yılda din düşmanlığını bu dereceye getirmiş bulunması, medenî dünyanın ibretle üzerinde duracağı bir konudur.

Makariosun ve Rumların bu düsmanca hareketleri, Ada Türklerini sarsmak söyle dur

Kıbrıs Rumlarının Türk düşmanlığı

Yukarıda, Makariosun Türk sun, bilâkis birbirlerine sıkı sıkıya bağlamıştır. Aynı zamanda millî duygularını perçinlemiştir. Komünizm Ada Türklüğüne katiyen hulûl edememiştir. Komünist tek Türk yoktur.

Kıbrısta Türk gazeteleri

Kıbrısta çıkan ve benim öğrenebildiğim Türk gazete ve dergileri şunlardır:

Halkın Sesi, Hürsöz, İstiklâl. Bunlar gündeliktir. Bozkurd dergisi de haftalıktır. Bunlardan başka daha bazı Türk dergileri bulunduğu söyleniyorsa da, adlarını öğrenemedim.

Türklerin ekonomik durumları

Ada Türklerinin büyük çoğunluğu çiftçidir ve kâfi arazileri vardır. Son zamanlarda makineli ziraata başlamış olan Türklerin ziraî istihsalleri, ada istihsalinin yarısı nispetindedir. Hattâ; bazı yıllarda yarıyı da geçmektedir. Ova kısımların erazisi tamamen Türklerin elindedir. Rumlar daha çok dağ köylerindedirler.

Şehirdeki Türklerin çoğu terzilik, doğramacılık, demircilik vesaire gibi küçük san'at erbabıdırlar.

Ankara Kıbrıs Türk Birliği Yönetim Kurulu bir arada.

Kıbrıstа Limasol limanı (1878 yapılmış bir resim:)

Lefkoşede bir Türk bankası da vardır ve Mağusada şubesi mevcuttur.

Adada, 20 kadar Türk doktor, 25 kadar avukat mevcut olup, muhtelif dereceli mahkemelerde beş Türk hâkim de vardır.

Namık Kemal ve Kıbrıs

Bilindiği gibi, büyük vatan şairi Namık Kemal Mağusaya sürülmüş ve orada hapsedilmişti. Kemal, istibdadı bombardıman eden ateşli şiirlerinden bazılarını da Mağusa zindanında yazmıştır. Ada Türkleri, geçen yıl Namık Kemalin bir büstünü dikmişler ve bunu büyük törenle açmışlardır. Bugün bu büst, Türklerin bir ziyaretgâhı halindedir.

Lefkoşada Ayasofya camiinin içi. (Resim: M. A. K.)

İslâmiyet ve Kıbrıs

Ortodoks kilisesinin, Kıbrısın Yunanlılara aidiyetini telkine çalışmasına rağmen, Türklerin burasını Lâtinlerden aldıklarını ve ada Hristiyanlarının eskiden Katolik olduklarını Sinan Yavaşla yaptığım konuşmaya ait yazıda belirtmiştim. Fakat, Kıbrısta Hristiyanlıktan önce İslâmlığın mevcut bulunduğunu gösteren tarih izleri vardır. Meselâ, cami haline getirilen eski Katolik kiliseleri binalarının en eskisi 850 yıllıktır. Ortodoks manastırları ise ancak yüz seneliktir. Fakat, adadaki meşhur «Hala sultan camii» 1300 seneliktir. Bundan daha eski dinî âbide adada mevcut değildir. Halk arasındaki söylentilere göre, Hicretin ellinci yılında Peygamberin yakınlarından bir kadının deveden düşerek ölmesi üzerine, öldüğü yere işte bu cami inşa edilmiştir.

Kıbrıstа Türk efsaneleri

Adanın Türkler tarafından fethi sırasında, Mağusanın en çok dayandığı tarihçe malûmdur. İşte, bu kalenin muhasarası sırasında, Venedikliler Çarhıfelek kurmuşlardı. Türk komutanlarından olan Kilis beyi Canpulad paşa, bu çarhıfeleğin kurulduğu kısımdan hücum ediyordu. Bu sırada şehit düşüyor. Fakat, Türk askerleri arasına o esnada şu rivayet yayılıyor: Canpulad paşa, şehit olmasını müteakip, geceleyin beyazlara bürünmüş ve küffar tarafından kesilen başını koltuğuna almış bir halde, kâfirlere amansız bir şekilde hücum ediyor ve onları saf saf kırıyor.

Rivayete göre, Türkler arasındaki bu söylentiler Hristiyanlar arasına da ulaşmış ve şehit Türk paşasının hücumları dehşet salmağa başlamıştır. İşte, bu haber düşman saflarında bozgun yaratmış, Mağuda teslim olmuştur.

Şimdi, Canpulad paşanın şehit olduğu yerde bir türbesi mevcuttur ve etrafında incir ağaçları vardır. Çocuğu olmayan kadınlar bu ağacın incirlerinden yedikleri takdirde, çocuk doğuracaklarına inanırlar.

Koloni, Limasol şehrinin 1 kilometre garbında bir şatodur. (Resim: M. A. K.)

Kıbrısın işgali sırasında baş kaldıranlardan bir gurup, İngilizler tarafından Türkiyeye sevk ediliyor.

Tarih boyunca, bütün harplerde büyük şöhret kazanmış olan Türk süvarileri, Kıbrısta da aynı tesiri yapmışlardır. Rumlar, fetih sırasında süvarilerimizden o derece korkmuşlar ki, ova kısımlarında oturan Rumlar, gece karanlığında bir nebatı Türk süvarileri zannederek, o bölgeden kaçmışlar ve orduları da çekilmiştir. Kavcar denilen ve bodur biçimde olan nebat, Ada ovalarında pek çoktur. Geceleyin işte bunları Türk atlıları zannetmişlerdir. Bugün dahi Rumlar, geceleyin bu nebatların arasından Türk süvarileri çıkıverecekmiş sanır ve korkularından Kavcarların yanından dua okuyarak geçerler.

İlk Türk bayrağı

1571'de fetih sırasında Türk askerleri ilk Türk bayrağını, adadaki Kostanza (Köstence) tabyesine dikmişlerdir. Bu yere bugün «Bayrakdar» denilir.

Fener Patrihnamesi ve Kıbrıs

Kıbrıslı Türklerden kiminle konuştu isem, hepsi de bir noktada kat'î surette birleştiler:

Hakikatte Türkiye ile Yunanistan ve Türk milleti ile Yunanlılar arasında bir «Kıbrıs» dâvası yoktur. Dâva, Fener Ortodoks patrikhanesine aittir. Vaktiyle Kıbrısta Katolikler aleyhine çalışmış olan Ortodoks kilisesi, yüz yıldanberi Türkler aleyhine çalışmaktadır. Ve, bugün Yunanlıların benimsemiş göründükleri Kıbrıs dâvası, Atinadan dolaşan Ortodokksluk dâvasından başka bir şey değildir. Yirminci yüzyılda, belki dünyanın hiç bir yerinde politikaya bu derece fiilî, fakat perde ardasında gizlenerek, karışan ve müessir olmağa uğraşan başka bir dinî teşekkül daha yoktur. Hattâ, adını - işi icabı - açıklamak istemeyen bir Türk, bugün Fener patrikhanesinin gayet plânlı bir şekilde «Bizanscılık» dâvası güttüğünü, Atinanın esas politika mahrekini bu konunun teşkil ettiğini ileri sürdü. Bu Türke göre, biz patrikhanenin İstanbuldan Atinaya naklini isteyecek olsak, sırf İstanbulda kalması için Yunanlılar Kıbrıs dâvasından, oniki adadan ve hattâ Batı Trakya Türkleri bahsinde huzursuzluk çıkarmaktan der hal vazgeçeceklerdir.

Cereyan etmekte olan hâdiseler, bu vatandaşın görüşü üzerinde bizi derin derin düşünmeğe sevkedecek mahiyettedir.

Aziz Bilâloğlu

Türkiye Tarihi İlâvemiz

Yeni Tarih Dünyası ile ilâve olarak vermekte olduğumuz (Türkiye Tarihi) ilâvemiz, meşhur Fransız tarihçosu Jouanuin'in dilimize ilk defa çevrilen meşhur eseridir. Bu formalar, hazırladığımız nefis bir cilt kapağı içinde toplanacaktır. Fasikülleri muhafaza etmenizi rica ederiz.

Joseph Nassi Selim'in huzurunda.

Yabancı gözüyle

Kıbrıs Tarihinden bir yaprak

Bu yazı, İngiliz tarihçisi Sutherland Menzces'in (Turkey old and Nerk) adlı eserinden tercüme edilmiştir. Muharrir, bütün hakikatlere rağmen, hıristiyanlık taassubundan kendini kurtaramamıştır. Bu gün de, Ortodoksluk taassubuna kurban edilmek istenmiyor mu?

Çeviren : Nurcihan KEŞİM

YEMEN sulhünü Kıbrısın âni zaptı takip etti. Selim bu plânı evvelden tasarlamıştır. Onun bütün saltanatında şahsi kararlar büyük bir yer işgal ederdi. Bu lüzumu daha kendisi Manisa valisiyken idrak etmişti. Söylendiğine göre onda bu arzuyu kuvvetlendiren şey Kıbrıs adasının şaraplarının lezzetidir. Joseph Nassi adında bir Portekiz Yahudisi, ayyaş Sultanı adanın şarabile büyüliyerek Kıbrısa sefer yapmaya teşvik etti. Bu adam zamanla Selim'in üzerinde şayanı hayret bir tesir yaratmış ve Nakos ve Yunan adaları dükalığüne tâyin edilerek, Kıbrıs Kırallığma geçirileceğine dair söz almaya bile muvaffak olmuştur.® Sadrıâzam Osmanlı kuvvetlerini Su'tanın idaresini istiyen Faslıların lehine olarak kullansaydı daha doğru hareket etmiş olurdu: Bunu arzu etmesine rağmen Yahudinin, Lala Mustafa paşanın, Sinan paşanın ve Selimin dedikleri oldu. Şeyhülislâm Ebussuud bir fetva çıkartarak, kâfirlerle yapılan muahedelerin muteber olamıyacağmı, bir zamanlar Müslümanlara ait olan yerlerin padişah tarafından tekrar fethedilmesinin vazifesi olduğunu ilân etti. Venedikliler harbe hazır değildi: Büyük askerî teçhizat depoları yeni yanmış ve belki de Joseyph Nassi'nin adamları tarafından yaktırılmıştı;

1570 senesi Temmuz ayının birinci günü, tarihi Amathonte'nin yakınındaki Limasol önlerinde, Türk donanması demir attı; 136 kadırga, 100 den fazla gemi Piyale paşanın komutası altında idi. Lala Mustafa paşanın emriyle 100.000 levent karaya çıktı. Venedikliler karşı koymak teşebbüsün de bulunmadılar. Türkler Leftari'de yerleştiler ve adanın merkezî Nikasya'yı kuşatmaya karar verdiler. Bu şehir iyi muhafaza edilmişti ve 10.000 kişilik bir garnizon tarafından müdafaa ediliyordu. Fakat valinin idaresizliği yüzünden müdafaa yarıldı. Muhasara bir aydan fazla sürdü; üç hücum muvaffakiyetle püskürtüldü; nihayet Eylûlün dokuzuncu günü şehir, sekiz saat süren korkunç bir savaş esnasmda teslim oldu. Adanın sâkinlerinden yirmi bin kişi kılıçtan geçirildi. İki bin kişi ganimet teknelerine bindirildi; fakat bir kadının ateş etmesiyle tekne bu sulara gömüldü veya yandı.

Diğer şehirler de süratle teslim oldu. Yalnız Famagusta karşı durmak istedi ve kuşatılması bir sene devam etti. Serasker, Famagusta duvarla-

Kıbrıs Türkleri tarafından Cumhuriyet bayramının kutlanışı

Kıbrıslı bir avukat ile konuşma

Kıbrıs Hukukan Türktür

Yazan : Aziz OZAN

YENİ Tarih Dünyasının çıkaracağı «Kıbrıs» sayısı için bir çok vatandaşlarla ve bu arada Kıbrıstan gelerek Anavatanda yerleşmiş veya misafir bulunan Türklerle görüştüm. Yerli, Kıbrıstan gelme veya misafir Türklerden edindiğim kanaatın özü şudur:

Kıbrıslı olanlar da dahil olmak üzere, Türk milleti için, bugünkü Kıbrıs idaresini değiştirmeği hedef tutan bir gaye yoktur. Türkler, Kıbrısın İngiliz idaresinde kalmasına itiraz etmiyorlar. Dâva, bugünkü idarenin Yunanistan lehine değişmesine ve hattâ en küçük bir gelişme göstermesine karsıdır. Kıbrısta, hâlen çoğunlukta bulunan Hristiyan halkın arzusu ile bir muhtar idare kurmak dahi, Yunanistanın «İlhak» emellerinin köprüsünü teşkil edeceğine şüphe bulunmadığı cihetle, Türkler böyle bir «Muhtariyeti« de aslâ benimsememektedirler. Türk umumî efkârı bu noktalarda çok hassastır. Kıbrısın idaresinde hâsıl olacak en küçük bir değişme, anavatan topraklarına vuku bulacak bir taarruz kadar Türk milletini galeyena ve harekete getirecektir.

Milletin arzularından başka bir görüş taşıması mümkün olmayan Türk hükûmetinin Kıbrıs hakkındaki düşüncesinin de bundan başka türlü olabileceği hatıra gelemez.

Şu halde, Kıbrıstaki idareyi değiştirmeğe matuf her hareket Türk milletinin ve dolayısile Türk hükûmetinin itiraz ve mukabelesine uğrıyacaktır.

Edindiğim kanaatlere dayanarak, şunu da belirtmek yerinde olur ki, Kıbrıs meselesi bizde, şu veya bu siyasî partinin görüşü değil, kül haline Türk milletinin «millî dâvası» dır.

★

Avukat Sinan Yavaş'ın söyledikleri :

Aslen Kıbrıslı olan, genç ve değerli avukatlarımızdan Sinan Yavaş, itidal ve sükûneti ile tanınmıştır. Öyle olduğu halde, kendisine: «Kıbrıs, sizce, niçin Türktür ve niçin Türk kalmalıdır?» diye sorduğum zaman, birdenbire heyecanlandı ve şunları söyledi:

«— Kıbrısın Türk olmasının sebebi şu: Evvelâ, Kıbrıs hiç bir zaman Yunanlı olmamıştır. 1571 den 1878 tarihine kadar bilfiil Türk olarak kalmıştır. 1878 de ise, İngiltereye, senelik 90.000 sterlin mukabilinde kiraya verilmiştir. O sene, Ruslarla Ayastefanos muahedesi yapıldığı zaman, İngiltere bizi iltizam eder bir tavır takındı. Rusyaya karşı müsterek hareket etmek için, Kıbrıs adası «Rakabesi Osmanlı padişahına ait olmak üzere» (1) idaresi İngiltereye kiralandı. O tarihten sonra da, Kıbrısta yaşayan halk, Osmanlı teb'ası sayılırdı. Ancak, 1914 te, Türkiye müttefikler safında harbe girdiği zaman, karşı blokta bulunan İngilte-

(1) «Rakabe», saltanat, hükümranlık hakkı demektir.

---

rı altında kışı geçirdi. 16 Nisanda hücum basladı fakat geri püskürtüldü; şehrin etrafında geniş hendekler kazıldı ve arkasına surlara karsı on tane batarya yerlestirildi. Şehri idare eden komutan Antonio Bragodino müdafaadan vazgeçmedi. 7.000 kişilik bir askerî kuvvetle, surların yıkıntıları arasında iki buçuk ay daha dayandı ve altı hücum püskürttü. Mühimmat ihtiyacı şehri teslim olmaya mecbur ediyordu. Muhasaranın beş top ve on beş atla geri çekilmesine ve anlasmanın Türk kadır galarıyla Kandiya'ya gidilerek orada yapılmasına karar verildi. Fakat Silâhlar teslim edilirken teessüf edilecek bir hâdise oldu.

Bragadino, Venedikli bir asilin rehine olarak kalmasını reddetti. Bunun üzerine yakalanarak yanındakilerle birlikte zincire vuruldu. On iki gün sonra da hapisten alınarak idam edildi ve başı İstanbula yollandı.

Nurcihan KESİM

Kıbrıstа Atatürk meydanının umumî görünüşü.

re tek taraflı olarak, 1878 anlaşmasını bozdu, adayı ilhak etti. Fakat, ortada bir harp hali bulunduğu cihetle, bu ilhakı harbin gerektirdiği geçici bir durum diye kabul etmek lâzımdır. Yani, barış zamanı düşüncesile, Kıbrıstа 1878 anlaşması devam ediyor demek tir. Ve, kira keyfiyeti baki sayılır. Hukukan kiracı çıkarsa, mal sahibine avdet eder.

Diğer taraftan, Lozan anlaşması da, Türk milletinin Kıbrıs hakkındaki görüşünü değiştirmiş değildir. Çünkü, Kıbrısın İngiltereye terki hususunda Lozanda bir muamele geçmemiştir. Olsa olsa, kiralama şeklindeki ilk anlaşma, İngiltere lehine bir parça da inkişaf ettirilmiş; yani kira bırakılmış, onun yerine «Hibe» şekli kaim olmuştur. Ve bu «Hibe» İngilterenin şahsına münhasırdır. «Hibe» nin iadesi icabederse, hibe edene iade edilir. Bir üçüncü hükmî veya hakikî şahsa devir bahis konusu olamaz .

Buraya kadar söylediklerim, Kıbrısın hukukî durumudur. Niçin Türk kalması gerektiğini de anlatayım:

Jeolojik bakımdan da Kıbrıs,bir zaman Anadoluya bağlı bir yarımada idi. Bundan başka, halen en yakın bulunduğu yer de Türkiyedir. Yunanistane pek çok uzaktır. Ayrıca, askerî ve siyasî zaruretler de, Kıbrısın Yunanistan gibi zayıf ve iç bünyesi her türlü tehlikeli temevvüçlere elverişli bir devletin idaresine geçmemesini, Türkiyenin ve dünyanın emniyeti bakımından zarurî kılmaktadır. Bütün bunlara ilâve olarak da, Kıbrıstа halen 100.000 Türk vardır. Bu Türkler,, Anavatandan oraya göç etmişlerdir ve bu gün de her bakımdan anavatana tamamen bağlıdırlar. Atatürk inkılâplarını günü gününe takip ve tatbik etmişlerdir.

Nüfus meselesine gelince: İngilizler Kıbrısı idareye başladıkları tarihte Adada Türk ve Rum nüfus, birbirine müsavi idi. Sonradan vuku bulan göçlerle, bu nisbet Türkler aleyhine gelişti. Bu gün Türkiyede, bilhassa güney illerimizde bir

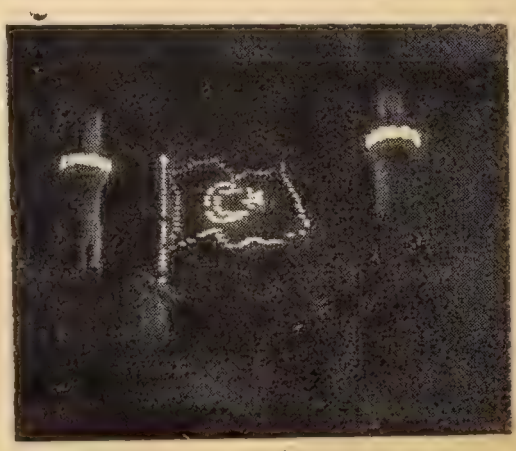

Kıbrıstа Cumhuriyet bayramı tesit ediliyor.

Sünnet çocuklarını gezdiren Kıbrıslılar (Resim: M. S. K.)

«Bay» anlamına gelen «Kirye» tâbiri kullanıldığı halde, Kıbrıstaki Rumlar «Siyor» tâbirini kullanırlar ki, bunun İtalyancadaki «Sinyor» dan geldiğini kimse inkâr edemez.»

Bütün dünyanın dikkat etmesi gerekli mühim nokta

Avukat Sinan Yavaş, sözlerine şunları da ekledi:

«Dünyanın bu günkü siyasî şartları içinde, üzerinde dikkatle durulması gereken çok mühim bir nokta vardır ki, bu, Ada Rumlarının yarısından fazlasının komünist bulunmasıdır. Kıbrıs Yunanistan geçecek olursa, buradaki komünistlerin Yunanistandaki komünistlerle birleşmeleri, yalnız Yunanistanın değil, bütün hür dünyanın tehlikeye maruz kalmasını mucip olacaktır. Muhtar bir Kıbrıs da, ayni neticeyi verir.

Bundan başka, halen Adadaki Türklerin nisbeti 1/4 olmakla beraber, araznin 40/100 ü Türklerindir. Kıbrıstaki Türk vakıfları da Rumlarınkinden çok zengindir.»

Aziz OZAN

...aç yüz bin Kıbrıslı veya ana ...abası Kıbrıslı olan Türk var ...ır.

Yunanlıların ise, bu gün Kıbrıstaki Rumlarla ırkî bir münasebetleri asla yoktur. Bel...i, sadece dinleri birdir. Kıb...ıs Hıristiyanları, Ortodoks ki...isesi tesiriyle Ortodokslaştırıl...mış, yani Yunanlılarla ayni di...ni kabul etmiş Lâtinlerden iba...ettir.

Türkler, Kıbrısı Lâtinlerden ...lmışlardır. Eğer almamış ol...alardı, Adada zamanla bir tek ...Ortodoks kalmıyacaktı. Çün...kü, Katolikler Ortodoksları e...itme yolunu tutmuşlardı.. Türkler adayı alınca, Ortodoks ...arı Katoliklere karşı himaye ...etmişlerdir. Kıbrısın Türk ida...esine geçmesinden sonra ca...mi haline getirilen kiliselerin ...epsi de, Lâtin mimarî eserlerdir. Lefkoşa ve Mağusa'da kiliseden çevrilme camilerin tamamı, Sen Piyer kilisesi tipindeki Lâtin binalarıdır. Halen adadakik Rumların konuştukları dil de, İtalyanca ile karışıktır. Meselâ Yunanistanda,

Kıbrısta meşhur Bayraktar camii.

Larnakada İngiliz konsoloshanesi.

İngilizlerin Kıbrıs hakkındaki itirafları

Kıbrısın kayıt ve şartlarla İngilizlere verilmesi yılı olan 1878 de çıkan İngilizce The Graphic mecmuasından tercüme ettiğimiz bu yazı, Kıbrısın asıl sahibini, tarih önünde pek güzel açıklamaktadır.

13 - Temmuz - 1878 tarihli İngilterede müntesir (The Graphic) adlı haftalık mecmuadan: Sahife (34)

Yazının baş kısmı, Berlin Kongresinden bahsetmektedir. Bizi alâkalandıran kısımlar ise şunlardır:

«Haftanın en mühim mevzuu, Berlin Kongresi değil, 4 Haziranda Lord Salisbury ile Saffet Paşa arasında imza edilmis olan İngiltere - Türkiye Anlasmasıdır. Anlaşmanın uzun baslangıç kısmında, Lord Salisbury muahedenin, eğer Rusya Batum'a ait isteklerinden vazgeçmezse, Britanya hükûmetinin zannına göre Suriye, Küçük Asya ve Mezopotamyada oturan muhtelif halk tabakaları, Türkiyenin kendi varlığını koruyabileceğinden şüpheve düşerek, Osmanlı İmparatorluğunun inhitatını hızlandıracak ve Osmanlı İmparatorluğuna varis çıkacak Rusyaya meyledecekler, Rusya da bu sekilde onları dominyonu haline getirecektir. İngilter hükûmeti, Britanyanın Şark taki alâkalarıyla yakından ilgili bir toprak parçasının bö le bir duruma düşmesini men featlerine uygun b madığır dan ve herhangi bir şekild muhasemata dahil olmak iste mediğinden en iyi çarenin Ru yanın tecavüzde bulunaca zaman Türkiyeye yakın b [illegible] silâhlı kuvve lerle önlenecektir. İngilter bu anlaşmayı iki şartla kabı eder. Osmanlı hükûmeti, İn gilizler bu kısımda yapaca işlere karışmayacağına da garanti verecektir. İkincisi İngiliz hükûmeti bu kısma lışıvermek maksadiyle Anad lu sahillerinde. Suriyede v ya Kıbrısa yakın bir yerde y leşecektir. Rusyanın Batu Ardahan ve Kars üzerinde talepleri tazelenirse, ya Rusya Osmanlı İmparatorl ğuna karsı bir hücüm tese büsünde bulunursa, İngilte Osmanlı İmparatorluğu ile l leşerek askeri yardımda bul nacak ve karsılığında da K rıs adasının «İdaresi»ni İng tereye verecektir - Rusya h hangi bir zamanda Kars, A dahan ve Batum dileklerind vazgeçerse Kıbrıs adası Tü lere iade edilecektir.

Akdenizde büyük bir ehe miyeti haiz olan adayı bir

Kıbrısta Ayasofya camiinin eski hali.

İngilizler Kıbrısta, Kıbrıs şarabını içiyorlar.

vvel ele almak üzere Mr. Be-
ng İstanbuldan alelâcele Kıb
sa hareket etmiş ve Malta-
aki İngiliz alayına derhal
ıbrısa hareket etmesi bildi-
lmiştir».

20 - Temmuz - 1878 tarihli
ıgilterede siyasî haftalık The
raphie Berlin Kongresinde
ahisle Kıbrısa ait konularda
öyle diyor:

«Kıbrıs, formaliteler tamam
ınarak İngilizlere teslim edil-
ıiştir. 11 tarihinde İstanbul-
a padişahtan fermanı alan
Mr. Baring kraliçe adına a-
ayı teslim aldı ve cumartesi
ününde Amiral Sir John Hay,
danın merkezi Nikos'a gele-
ek, Türk valisinin de bulun-
uğu merasimle adaya İngiliz
ayrağı çekildi.

I — 27 - Temmuz - 1878 ta
ihli The Craphic mecmuası-
ın 86 sayısında şunlar yazı-
dır.

«İngiltere ve Türkiye anlaş-
ıasına göre Kıbrıs İngiltere-
e geçmiş bulunmaktadır. Faz
ı malûmata geçmeden, kısaca
danın diğer adalardan büyük
lduğunu söylemek gerekir.
Kuzeydoğu istikametinde, 30
km. uzunluğunda bayıra ben
er bir çıkıntı vardır. Üzeri
aima karla kaplı bir dağ a-
ayı âdeta ikiye bölmektedir.
ava Güneyde daha sıcaktır.
klim, 35 paraleline rastlayan
iğer memleketlerinkinden farklı değildir. Yazlar kurak, kışlar çok yağışlı. - Fakat Kıbrıs'ın sıcağı, adanın üç tarafını çevreleyen çöl dolayısiyle şiddetlidir. İklim, sıhhate zararlıdır, denemez. Zira, adanın ahalisi, güzel, yakışıklı ve uzun ömürlü kimselerdir. Fakat İngiltereden bir İngiliz gidip adaya yerleşse ve adalılar gibi yiyip içse çok geçmeden sıtma olur ve ölür.

«Kıbrıs'ın tarihî hâdiseleriyle burada yaşamamıza hiç lüzum yoktur. Venedikliler idaresinde ada iyi idare ediliyordu. Sonra 1571 senesinde Türklerin eline geçti. 1850 de nüfus 140.000 idi. Öyle anlıyoruz ki, Osmanlı İmparatorluğu fethettiği yerleri idare etme sanatını haiz bulunuyor».

Kıbrısta eskiden mevcut Sultan Mehmet camii.

Kıbrıslı Türkler ve kurdukları teşekküller

Kıbrıs dâvasının ateşli mücahidi avukat Hasan Nevzat Karagil, bu yazıda Kıbrıs dışında dünyanın her tarafında kurulmuş olan teşekküller hakkında izahat vermektedir ve dâvanın er geç kazanılacağına inanmaktadır.

Londrada Kıbrıs Türk Birliği Yönetim Kurulu âzaları bir arada

Yazan : A. O.

ELLİ bin levendin mubarek kanı pahasına kazandığımız ve üzerinde tam 308 sene hâkimiyet sürdüğümüz Türk Kıbrıs uğrunda mücadele eden Kıbrıslıları ve kurdukları teşekkülleri kıymetli okurlarımıza tanıtmak ve yıllardır bütün Türklüğün ve olgun Türk Basınının üzerinde önemle durduğu Kıbrıs dâvasını yetkili bir Kıbrıslının ağzından dinleyerek, kısa da olsa, neşretmek bizim için ulvî bir vazifedir. İşte bu maksatla Kıbrıs dâvasının başında bulunan ve şimdiye kadar gerek yurd içinde ve gerek yurd dışında çalışmalariyle tanınmış olan Hasan Nevzat Karagil'i Nuruosmaniye caddesi Yeni Handaki yazıhanesinde ziyaret ettim. Beni büyük bir nezaket ve güler bir çehre ile karşılayan gazeteci ve avukat Karagil, Kıbrısta ve Kıbrıs dışındaki bütün mücadele ve faaliyetleri bana anlatmış ve bu dâvanın ilk öncüsü Yeşilada Dergisinin zengin resim koleksiyonunu göstermiştir. Bir saatten fazla süren bu konuşmamızın özetini vermeden önce kıymetli meslekdaşım hakkında bir kaç sözle bahsetmeme okurlarımın müsaadelerini rica edeceğim

Gazeteci arkadaşım Hasan Nevzat Karagil 1920 de Kıbrısın Ovkoroz köyünde doğmuştur. Bir çiftçi çocuğu olan Karagil ilk tahsilini köyünde, orta tahsilini Mersin'de, lise tahsilini Lefkoşa'da, yüksek tahsilini İstanbul Hukuk Fakültesinde yapmıştır. Ayrıca Ankara Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Tarih Şubesiyle İstanbul Gazetecilik Enstitüsü ve Londrada Politeknik'in Gazetecilik ve Siyasî Tarih kollarında birer sene tahsil görmüştür. Kalpten Sesler ve Sesim adlı iki küçük şiir kitabının sahibi olan Karagil, 1943-44 yıllarında Kıbrısın bütün Türk kasaba ve köylerinde yüzlerce millî toplantı tertip etmiş, konferanslar vermiş, 1945 te Başbakan Sükrü Saracoğlu ile C.H.P. Genel Sek-

Londrada Kıbrıslı Türklerin bir düğünü.

Nevzat Karagil bir Kıbrıs mitinginde konuşuyor.

reterliğine Kıbrıs Türklerinin kalkınmasına dair iki rapor takdim etmiş, Ankara ve bilâhare İstanbulda Hasan Ünkan ve Salâhaddin Balcıoğlu ile ilk Kıbrıslılar Cemiyetinin kurulmasına çalışmış, Yeşilada Dergisini 1948 den 951 Ekimine kadar çıkarmış, Antalya, Mersin ve Adanada Kıbrıslılar Cemiyetini kurmuş, Londrada Kıbrıs Türk Birliğinin kurulmasına yardım etmiş ve mezkûr Birliğin 7 ay başkanlığını yapmış, Türkiyenin bir çok şehir ve kasabalarında, hattâ tren ve vapurlarında Kıbrıs ve Türklüğün öz dâvaları hakkında konuşmalar yapmış, Yakın ve Ortadoğu, Balkanlar ve Avrupada muhtelif meseleler üzerinde tetkiklerde bulunmuş, Münih ve Missoldorf'taki Kafkaslar ve Türkistan millî teşekküllerinin toplantılarına iştirak etmiştir. Londradan yurda avdet ettiği gündenberi bütün millî dâvaları kucaklayacak ve yurd dışında Türk dil ve kültürünün yayılmasına vasıta olacak Türkçe - İngilizce BAYRAK adlı bir derginin çıkarılması yolunda çalışmakta ve bu maksat için fikir ve ülkü arkadaşlarını etrafına toplamağa gayret etmektedir.

Genç olmasına rağmen bir çok millî dâvaların içinde yoğrulmuş bulunan değerli arkadaşım 1878 den bugüne kadar Kıbrıstan ayrılan Kıbrıslı Türkler hakkında bana şunları anlatmıştır:

«1878 den bu güne kadar muhtelif sebeplerden dolayı Kıbrıstan göç ederek anavatanla Amerika, İngiltere ve Avustralya'da yerleşmiş bulunan Kıbrıslı Türklerin sayısı 250 binden fazladır. Anadolunun Güney sahilleri Kıbrıslılarla meskûndur. İngilterede 4 bin, Amerikada 1500, Avustralyada 1200 den fazla Kıbrıslı Türk vardır».

Kıbrıs dışındaki bu Kıbrıslı Türklerin çalışmaları ve kurdukları teşekküller hakkında da şunları söylemiştir:

«Türkiyede Kıbrıslılar ilk olarak bir öğrenci derneği kurmuşlardı. Fakat bu derneğin ömrü pek uzun olmadı.

«Asıl teşebbüs 1945 yılı sonunda başlamış ve 16 Şubat 1946 da İstanbuldaki bütün Kıbrıslıların iştirakiyle «Kıbrıs Okullarından Yetişenler Cemiyeti» nin kurulmasiyle başlamıştır. Bilâhare Kıbrıs Türk Kültür ve Yardım Cemiyeti» adını alan bu teşekkülçalışkan ve mücadeleci Başkanı Doçent Dr. Derviş Manizade ve arkadaşlarının hummalı faaliyetleri sayesinde Kıbrıs dâvası bir tente gibi işlenmiş, yurdun en ücra köşesine kadar dalga dalga yayılmış, resmî organlar önünde sıkı teşebbüsler neticesinde Kıbrıs meseleleri ele alınmış, Türk Basınının yakın ve ciddî ilgisi temin edilmiştir. Hükûmet şimdiye kadar Kıbrıs Türklerine muhtelif bakımdan bir çok yardımlarda bulunmuştur.

19 Aralık 1948 de Ankarada kurulan «Kıbrıs Türk Kültür Derneği», Nef'i Korürek, Mehmet Ertuğruloğlu, Mehmet Ali Pamir, Kemal Oram ve Halil Fikret Alasya gibi çok değerli ve yüksek mevkilerde bulunan hemşehrilerimin ciddî ve fedakâr gayretleri sayesinde Kıbrısa ve Kıbrıs Türklerine son iki sene içinde bir çok müspet işler görmüş, devletten sayısız yardımlar temin etmiş ve Kıbrısta Türkler arasında millî bir Birliğin kurulmasında âmil olmuştur. İzmir, Antalya, Mersin ve Adanada 1949 senesinde kurulan Kıbrıslılar teşekkülleri de mahallerinde, hayli faaliyet göstermişler ve Kıbrıs sevgisinin yayılmasına hiz

Hamidiye kruvazörü 1938 yılında Kıbrısı ziyareti sırasında, halkın coşkun tezahüratı ile karşılanıyor.

Türkiyeyi ilk ziyaret eden Kıbrıslı öğretmenler, Haydarpaşada grup halinde.

met etmişlerdir. İzmirdeki Cemiyetin Başkanı Dr. Ali Rıza Bıyıkoğlu, Antalyadaki Cemiyetin Başkanı Vedat Açıkalın, Mersindeki Cemiyetin Başkanı Avukat Ali Nihat Aydın ve veznedarı Şevket Özgün'ün çalışmaları bilhassa zikre şayandır.

«New-York.ta 1157 Theriot Ave., Bronx 60 da faaliyet gören «Turkish Aid Society of New-York Inc.», Amerikada çok iyi şekilde çalışmakta, Türklüğün bütün dâvalariyle ilgilenmekte ve Kıbrıs dâvasının özünü Amerikan halk efkârına duyurmağa gayret etmektedir. Dr. Mahir Adataş gibi çok faal ve fedakâr bir hemşehrimin başkanlığı altında New-York'taki bu Cemiyetimiz faaliyetlerini gün geçtikçe artırmakta ve Birleşmiş Milletler Derneğine nüfuz etmeğe çalışmaktadır.

«Ey'lûl 1949 da Avustralya'nın Melburn şehrinde kurulan «Yeşilada Türk Klubü» ve Sidney'de faaliyete geçen «Kıbrıs Türk Klubü» dünyanın öbür ucunda Kıbrıs Türk dâvasını tanıtmağa ve orada Türk dil ve kültürünü yaymağa çalışmaktadırlar.

«4 Şubat 1951 de Londrada «Kıbrıs Türk Klubü» adile kurulan ve Londrada bulunduğum sırada «Kıbrıs Türk Birliği» adını alan bu Birlik, o kadar faal ve kısa zamanda öyle inkişaf eden bir teşekkül dür ki, bununla sadece Kıbrıs Türkleri değil, bütün Türklük iftihar edebilir. Kıbrıs Türk Birliği, Londranın göbeğinde meşhur Piccadilly civarında (I,Richmond Buildings, Dean St., W.1.) da dört katlı bir binaya sahip bulunmaktadır. Şüphe yok ki, Kıbrısın mukadderatını elinde bulunduran bir imparatorluğun devlet merkezinde kurulan Kıbrıs Türk Birliğinin varlığı Kıbrıs Türkleri için büyük bir kuvvettir. Çünkü bu Birlik Kıbrıs Türklerini ilgilendiren bütün meseleleri Britanya Sömürgeler Bakanlığına her an aksettirmek imkânına sahiptir. Birliğin Başkanı Ahmet N. Sağer genç, fakat bilgili, tecrübeli ve aynı zamanda tam bir Atatürkçüdür. Esasen bütün Kıbrıslılar Atatürkçüdür. Başkan vekili Şevket Esen, Sekreter Mehmet Sarı, Muhasip Mazlûm Yusuf, Veznedar Fikri Ce

İstanbuldaki Kıbrıs Türk Birliği Yönetim Kurulu ve haysiyet divanı üyeleri.

mâl, Kültür Kolu Başkanı Ayhan, üyelerden İbrahim Yusuf, Ömer Faruk, Sedat Tezcan, Salih Hulûsi, Mehmet Seyfi, Ali Fuat, Hüseyin N. Ali, Hasan çakar faaliyet ve fedakârlıkklariyle temayüz etmiş arkadaşlardır.

«Kıbrıs Türk Birliğinin üç sene içindeki faaliyetleri saymakla tükenmez. Bütün millî ve dinî bayram ve günleri muazzam bir şekilde kutladığı gibi, Türkiyenin tanıtılmasına, Türk dil ve kültürünün yayılmasına ve Türk çocuklarının millî terbiyeye göre yetişmelerine bütün imkânlariyle çalışmakta ve teşkil ettiği muhtelif spor takımlariyle Londrada maçlar tertip etmektedir. Dün yaca tanınmış bir izci başkanı olan Birlik Başkanı Sağer'in tavassutu üzerine Birlik 952 de Londrada kurulan 51 milletin izci başkanları kampından 220 izci başkanını kendi çatısı altında toplamağa muvaffak olmuş ve dünyanın her köşesinden gelmiş bu izci başkanlarına Türk tatlıları ikram edilmiş, Kıbrıs ve Türkiye hakkında kendilerine malûmat verilmiş, kitap, dergi ve harita dağıtılmıştır».

Başbakan Adnan Menderes'in başkanlığında Londrayı ziyaret eden Türk heyetinde bulunan Türk başyazarları şerefine 19 Ekim 1952 de Kıbrıs Türk Birliğinde verilen çok samimî çayda Birliğin o zamanki Başkanı Hasan Nevzat Karagil Kıbrıs Türk Birliği ve Kıbrıs dâvası hakkında bir konuşma yapmıştır. Uzun olan bu konuşmanın bir kısmını Yeni Tarih Dünyasında aynen yayınlıyacağız.

Konuşmasına «Türkiye Basınının değerli mümessilleri» sözü ile başlıyan Nevzat Karagil, Kıbrıs Türk Birliğinin kuruluşunu ve amaçlarını anlattıktan, Kıbrısın tarihçesini yaptıktan sonra Kıbrıs Türklerinin sosyal, kültürel, idarî ve ekonomik durumlarını yüz sene içinde tahlil etmiş ve sözü Kıbrısın Yunanistana ilhakı meselesine getirerek geniş izahat vermiş ve Adanın Yunanistana verilmesinin Devletler Hukuku kanunlarına İnsan hakları beyannamesine politik ve jeopolitik sebeplere aykırı düşeceğini anlatmıştır. H. Nevzat Karagil'in bu güne kadar Türkiyede hiç bir gazetede çıkmıyan bu çok mühim konuşmasını gelecek sayımızdan itibaren yayınlıyacağız.

Kıbrıs Destanı

Kıbrıs Destanı, ilk defa olarak Yeni Tarih Dünyası sayfalariyle neşredilmektedir. Üstat Mehmet Halit Bayri'nin yazmaları arasında bulunan destan, ayni zamanda, tarihimizin meçhul bir safhasını aydınlatmaktadır.

Yazan : Mehmed Halit BAYRİ

HUSUSÎ kütüphanemizde mevcut yazma dergilerin birinde, bizim için iki bakımdan önemli uzun bir destan var. «Kıbrıs Destanı» adı altında tesbit edilmiş olan bu otuz sekiz dörtlüklü destan, hem Kıbrıslı bir Türk şairini tanımamıza, hem de 1833 de (Hicrî 1249) Kıbrıs adasında çıkan isyan veya ihtilâli andıran bazı kargaşalıkları öğrenmemize yardım etmektedir. Mısralarında temas edilen hâdiseleri, eski tarihçilerimizin dikkatinden nasılsa kaçtığı ve Türkiye tarihlerinde yer alamadığı için, Kıbrıs destanının, çok değerli bir tarih vesikası olduğunu da hemen kaydetmek yerinde olur.

Kıbrıs destanını söyleyen veya yazan, «Âşık Kenzi» adında bir saz şairidir. Âşık Kenzî hakkında bu güne kadar yetkili bir kalemin mahsulü olan bir yazıya tesadüf ettiğimi hatırlamıyorum. Bunun gibi, eğer üç şiiri bir tarafa bırakılacak olursa, şairin manzumelerinden hiç birinin, bu arada Kıbrıs destanının, herhangi bir gazete veya dergi ile yayınlandığını da görmedim. Halbuki, Âşık Kenzî, saz şairlerinin çoğuna nisbetle kuvvetli bir edebî hüviyete sahiptir. Onun böyle bilinmiyen bir köşede unutulup, aranılmaması, Türk halk edebiyatiyle uğraşanların, bu konuda gerektiği şekilde çalışmadıklarının açık bir delilidir.

Âşık Kenzî, Kıbrısta doğmuştur. Bu keyfiyet onun bir gazelinin son mısralarından anlaşılmaktadır. Doğum tarihini tesbit etmek imkânsızsa da, eserlerinden istidlâl yolu ile şairin 1785-1795 (Hicrî 1200-1210) yılları arasında doğmuş olabileceğini ileri sürmek mümkündür. Âşık Kenzî, belli olmayan bir sebeple gençliğinde Kıbrıstan ayrılmış, bazı Anadolu kasabalarında, bu arada Antalyada da oturmuş, sonra İstanbula gelmiş, İstanbuldan Edirneye gitmiştir. Ancak Âşık, Edirnede yerleşip kalmamış, bütün Rumeli vilâyetlerini, Arnavutluğu, şimdiki Yunanistanı kasaba kasaba, şehir şehir dolaşmış, Mora ihtilâli sırasında Seraskker Reşit Mehmet paşanın kumanda ettiği orduda hizmet etmiş, Muslu'nun ve Atina zaferlerinde hazır bulunmuş, bu zaferlerin verdiği sevinçle destanlar düzenlemiştir. Kenzî, 1833 (Hicrî 1249) yılında özvatanı olan Kıbrısa dönmüş, Kıbrıs destanını işte bu münasebetle yazmıştır. Destan şudur:

KIBRIS DESTANI

Sene bin ikiyüz kırkdokuz içre,
Nakledem, dinleyin, bir hoş hikâyet.
Kıbrıs bir meşhur yer Akdeniz içre,
Söylenür dillerde, bulmuştur şöhret.

★

Bunlar dört adadır âlemde namdar,
Mora, Girit, Kırım, Kıbrıs âşikâr,
İkisin zaptetti hiylekâr küffar,
İkisi islâmda bu dem, bu saat.

★

Girit te uğradı bu temaşaya,
Bahşoldu Mehemmet Ali paşaya,
Medine vakfıdır, Kıbrıs yaşaya,
Rodosla Kıbrısı verir mi devlet?

★

Fitneden kimsenin yoktur haberi,
Hiyledir daima Firengin kârı,
Fransız balyozu işbu diyarı,
Zaptetmeğe fitne düşürdü semt semt.

★

Evvel iskeleyi bir bulandırdı,
Anlayınca halkı yaktı, yandırdı,
Vaktin valisini kelp inandırdı,
Bir yumruk yedi kim manend-i âfet.

★

Sonra kırk sofuya gönderdi nâme,
İğva verdi şeytan gibi imame,
.....Ayaklanıp kalktı temame,
Baf kasabasına girdi nihayet.

Tahir ağa vaktin ol miralayı,
Ânide cemetti Bay-ü-gedayı,
Hüseyin ağa ile Hasan ağayı,
İki kahramanı gönderdi, fikret.

★

Asker çıkıp Baf üstüne süzüldü,
Duyunca imamın ömrü üzüldü,
Kasabadan Lefke üzre çözüldü,
Oiyerde kendine verdi metanet.

★

Duyunca bu hali miralay Düşvar,
O semte de asker çıkardı tekrar,
Arbede olmadı bilmem ne esrar,
İmam yüreklenip, buldu takviyet.

★

Topçular duyunca taban sıktılar,
Düşüp arkasına basup yıltılar,
Hasılı bir manastıra tıktılar,
Aman derken erdi validen himmet.

★

Buyruldu gönderip askeri çekti,
Gayri san'at kurup yemleme döktü,
Kendini o semte tahsildar dikti,
Cürmün affeyleyip giydirdi hil'at.

★

Geldi giden dilâverler yerine,
Hil'atler giydirdi serverlerine,
Okuttu fermanın geçti sadrine,
Başladı kılmağa hakk-ü-adalet.

★

Hemen on gün geçer geçmez arası,
Beriden kükredi Karpuz râyâsı,
Başetmişler bir kelp papas vesvası,
Şehri basmasına etmişler niyyet.

★

Duydu Seyyit ağa bu kem haberi,
Tekrar derceyledi dilâverleri,
Başedip Hüseyin ağa ejderi,
Su gibi sim-ü-zer akıttı kat kat.

★

Anlar gitti, Deli hacı namıdar,
Tiz yetişüp sancak açtı âşikâr,
Bir topla gönüllü aldı bir mikdar,
Ânide geriye eyledi avdet.

★

Top sesin gûş eyleyen bulandı,
İslâm olan imdat gelür, canlandı,
Asker varup Krapuz üzre dayandı,
Yeniden eyledi merdolan gayret.

★

Mertler kurt mânendi bir yol dağıldı,
Her birisi bir ormana yayıldı,
Kelle kesüp dil getiren sayıldı,
Bahşişler verildi gani ganimet.

Avcılar bildiler avın tadını,
Hatmettiler dağda hınzır avını,
Şehirlidir âsilerin taunu,
Şimdi değil bu iş eskiden âdet.

★

Her ne zaman olsa bir taraf hain,
Şehirliler olur üstünue tâyin,
Dünyada bir kimse bilmez kolayın,
Halk şehir vermez anlara fırsat.

★

Mertler dip Karpuza kadar vardılar,
Haydutların köylerini sardılar,
Basıp çoğun hınzırları kırdılar,
Kaçtı baş olacak papas nihayet.

★

Tuzla canibine eyledi firar,
Bağlandı her yanı değil haberdar,
Azraili oldu Hasan Âlemdar,
Kıskıvrak bağlandı vermeden fırsat.

★

İbret reayaya, papas, keşişe,
Getürünce şehre vurdular şişe,
Bir kazık yedi kim, şöyle dört köşe,
Tepesinden çıktı geri âlemet.

★

Buldu cezasını ehl-i tuğyanlar,
Böyle olur bir papasa uyanlar,
Vaktin valisine âsi olanlar,
Devlete de âsi olurlar elbet.

★

Seyyit hacı Mehmet vaktin ağası,
Anın ihyasıdır Kıbrıs adası,
Hoşnuttur kendinden bay-ü-gedası,
Hatadan hıfzede cenab-ı izzet.

★

Gûş eyleyin gayri bizden kelâmı,
Seyyit ağa kor mu bu intikamı,
Yürüttü karşıdan ansız islâmı,
Bukez her taraftan verdi metanet.

★

Menteşağa miralaydır bu kerre,
Tertipler kuruldu Bahr ile berre,
Hazer oldu gene tekrar daire,
Derûndan, birûndan azim cemiyyet.

★

Menteşağa bindi çekti karadan,
Hiç perva eyler mi o nâ sezadan,
Hânedan yaratmış neslin yaratan,
Hüda hanedana vermeye üsret.

★

Yüzbaşı, mülâzim Ali Ağa bu dem,
Hareketler etti manend-i Rüstem,
Hacı Ömer ile oldular hemdem,
Kıldı bunlar Baf üstüne âzimet.

Karadan ağalar yolu ile gitti,
Topçiyan da..semt-i diyardan yitti,
Gâvur imam üç gün akdem işitti,
Kararı firara değişti himmet.

★

Hak Seyyit ağaya vermesün keder,
Cümlemiz evlâdı makam-ı peder,
Heybetinden oldu fitne derbeder,
Defolup adadan gitti musibet.

★

Valimiz gavgayı seyf ile sildi.
Karadan, deryadan gidenler geldi;
Balyoz da mürdolup çabuk vuruldu,
Çok şükür aradan kalktı adavet.

★

Hem malûmu oldu halk-ı cihanın,
Budur münâcatı bay-ü-gedanın,
Bu dem inkâr olmaz Seyyit ağanın,
Kıbrısa gelmesi âzim inayet.

★

Gelince şehre kıldı imdadı,
Pâk etti adada fitne, fesadı,
Hasan Tahsin bey efendi evlâdı,
Odur bir sahib-i fikr-ü belâğat.

★

Hem şüara, hem ülema, hem âmil,
Hem şerafe, hem zerafe, hem âkil,
Tahsin okur her bir nutkuna kâmil,
Bakî, Nabî, Nef'î, manend-i Haşmet.

★

Kethüdası Necib efendi mevzun,
Hatmolmuş tab'ında her türlü fünûn,
Cafer Belmekî, aklı Eflâtûn,
Secaat, sehavet, Haydarî sûret.

★

Valimizin misli bulunmaz hele,
Daire mükemmel ehl-i dil ile,
Ayâ bilmem vasfolunur mu kâl ile,
Kadi efendide olan cesaret.

★

Müftü efendinin hiç yok menendi,
Vaktin şehinşahı kıldı pesendi,
Hakkında reisüşşüara dendi,
Deryayî maanî odur hakikat.

★

Mevlâ esirgesün sagir, kibarı,
Cihan durdukça durur Kıbrıs diyarı,
Kenzîya hatmeyle gayrı güftarı,
Ârife yetmez mi bunca işaret.

Görülüyor ki, Kıbrıs destanı 1833 yılında Kıbrıs adasında çıkan kargaşalıklar üzerine söylenmiştir. Destan sahibine göre, Kıbrıs, şöhreti bütün dünyayı tutan dört adadan biridir. Bu adaların üçü, Kırım ve Mora yarımadalariyle Girit adasıdır. Bunlardan Kırım ve Mora yarımadaları düşman eline geçmiş, Girit adası da tehlikkeye düşmüştür. Fakat Kıbrıs ile Rodos adalarını devletin elden çıkarmıyacağı muhakkaktır. Bununla beraber, Kıbrıs adasında Fransızlar fitne tertibile meşguldüler. Nitekim Fransızların tahrik ve teşvikile burada ayaklananlar olmuş, önce bir imam, sonra da bir papas âsilerin başına geçmiş, ancak işin büyümesine meydan bırakılmıyarak, mahallî kuvvetlerle fitne bastırılmış, fesat ocağı söndürülmüştür.

Kıbrıs destanını yazan Âşık Kenzî'nin yirmi beş koşmasiyle sekiz destanı daha elimizde bulunmaktadır. Sekiz destandan üçü Mora ihtilâline, Muslu'nun ve Atina zaferlerine, biri İkinci Mahmudun kurduğu yeni Türk ordusuna,, daha doğrusu «asâkir-i mansûreye» aittir. Âşık Kenzî'nin asıl adı nedir, babası kimdir, kendisi nerede ve ne çeşit bir tahsil görmüştür, âşıklığına nerede ve ne suretle başlamıştır bütün bu noktaları şimdilik kurcalamadan geçmek zorundayız. Ancak, şair, Hacı Bektaş ocağında feyz aldığını, Ahmet baba adında bir Bektaşî şeyhi tarafından irşat edildiğini, iki manzumesinde tereddüde yer bırakmıyacak şekilde ifade etmektedir.

Âşık Kenzînin kaç yaşında, nerede ve hangi tarihte öldüğünü tesbit edemedik, evlenip evlenmediğini, çocuğu olup olmadığını da bilmiyoruz. Şu kadar ki, Kenzî, hayatında çok tanınmış; söylemiş, takdir edilmiş, kendisinden bahseden âşıklar :

Kenzî gezüp kâmil oldu cihanı
Genzîye dediler şair-i cihan.

tarzında mısralarla öğmek hususunda birleşmişlerdir. Kenzîden bize miras olan koşma ve destanların şairin adını unutturmıyacak değerde, hususile Kıbrıs des,taniyle diğer destanlarının birer tarih vesikası sayılabilecek mahiyette olduğunu kaydetmekle bu garip âşıka karşı saygı borcumuzu az çok ödiyebileceğimizi ümit ediyoruz.

Mehmet Halit BAYRI

Bir tetkik

Yunan ve Rum

kelimelerinin menşei

Bu ilmî tetkik, kendilerini Bizansın varisi sayan bu günkü Yunanlıların hakikatte Bizans ile hiç bir alâkaları olmadığını ispat etmektedir. Bütün dünyada Grek diye anılan Yunanlılara bizim neden (Rum) dediğimizi de bu yazı açıklamaktadır.

Yazan :
Sadettin PİRALİ

Ortodoks taassubu ile Kıbrıs dâvasında etrafı yaygaraya vermeğe çalışan Papas Makarios efendi.

Mi'âttan asırlarca evvel, Anadoluda eski adı Halis olan Kızılırmak nehrinin batı kısmında küçük, küçük devletler kurmuş müteaddit kavimlerin hepsi İyonyen adı iel anılırdı. Bu İyonyen sitelerinin bulunduğu bölgeye de İyonya denirdi.

İyonyan kelimesinin tam karşılığı, göç edici, yani (göçebe) dir. Ayni kelime bu mânasiyle kimya dilinde (İyonizasyon) tarzında, ilmî bir terim olarak kullanılır.

İyonyen devletleri arasında en büyük ve meşhuru, merkezi Sart şehri olan Liodya krallığı idi. Bu devletin son hükümdarı Krezüs, Milâttan önce altıncı asırda, İran hükümdarı Kurüs'e mağlûp ve esir olunca, zamanının bu kudretli ve zengin devleti de tarihe karıştı.

Evvelâ Selçuk Türklerinin, sonra da Osmanlı Türklerinin idare ve hâkimiyeti altına geçmiş olan bu topraklarda vaktiyle yaşamış olan kavimlerin adı, Türk dilinin deyimine uyarak (İyon) kelimesi (Yunan) şekline girip dilimize yerleşti.

Osmanlı Türkçesinin Arapça ve Farsca tesirleri altında kalarak bütün özelliğini kaybettiği devirlerde de, aslı bozularak dilimize geçen Yunan kelimesinin ardına bir (istan) eki yapıştırılarak (Yunanistan) şekline sokulup tahrif edilmiş bu isimden, uydurma bir mekân ismi meydana geldi.

Bizim (Yunanlılar) dediğimiz İyonyen'lerin yaşadıkları devirlerde, bugün (Yunanistan) diye isimlendirdiğimiz More yarımadası ile batı Trakyada, İyonyen'lerle hiç bir alâkası bulunmıyan İspartalılar, Atinalılar, Makedonyalılar vesaire gibi muhtelif isimler altında müstakil devletler kurmuş müteaddit kavimlerin ömürleri, yekdiğeri ile daimî savaşlar içinde geçiyordu.

Bu saydığımız belli, başlı devletlerden başka, sayısı lâyıkiyle tesbit edilemiyen bir çok münferit şehirlerde;; Suriye ve Afrika sahillerinden göç ederek yerleşmiş mini, mini hükûmetçikler mevcuttu.

Megara kasabasında site kurarak yerleşmiş olan, aslen Finikeli bir küçük kavim Bizans adındaki hâkimi, durup dinlenmeksizin birbirlerine saldıran komşularının yanı başında kendini ve küçük kabilesini emniyette hissetmediği

içindir ki, Megara'dan göç ederek, o tarihte hali araziden ibaret olan İstanbula geldi. Sarayburnu sırtlarında yerleşti. Yeni sitenin adını da, kendi isimine izafeten Bizans koydu (M. E. 658).

Roma İmparatoru, Büyük Konstantin rakibi olan Likinyus'u Edirne sahrasında mağlûp edince, ordusu dağılan Likinyus tek başına kaçarak eski dostu olan Bizans hâkimine sığınmıştı. Fakat Konstantin, düşmanının ardını bırakmamış, ordusiyle gelip İstanbulu muhasara etmişti.

Bizanslılar İmparatora mukavemet ettiler. Muhasara ve savaş uzadıkça uzuyordu. Nihayet Likinyus eski adı Halkidon olan Kadıköye kaçmak kararını verdi. Onun karşı yakaya geçtiğini öğrenen İmparator, ordusiyle Üsküdara geçip tekrar Likinyus ile harba tutuştu. Kısa süren savaşta Konstantin zaferi kazandı ve şehri zaptetti (306).

Bu suretle Romalıların hâkimiyeti altına girmiş olan Bizans, Konstantin'in himmeti ile yeni baştan tanzim ve imar edilerek Romadan getirilen bir çok ailelerle iskân edildi. Adı da, İmparatorun ismine izafeten Konstantinopolis olarak değiştirildi. (Konstantin şehri) mânasına gelen bu isim, şarktan gelme islâm ulemasının Türk dilini tahrip eden nüfuzları dolayısiyle gayet acayip bir tarzda Arapçalaştırılarak (Konstantaniye) şeklini almıştır. İstanbula verilen bu mânasız isim, son Osmanlı padişahlarının devrine kadar, madenî paralarımızın üzerinde mevcuttu.

(Bütün yollar Romaya gider!) demek suretile, dünyanın bütün meskûn bölgelerini kendi ülkeleri addeden Romalılara, lâtin asıllı dillerde: Romen denir. Osmanlı Türkleri batı Anadoluda yerleştikten sonra, ırk ve mezhep farkı gözetmeksizin, Avrupa kıtasının btün sâkkinleri için Selçuk Türklerinin kullandıkları adı aynen aldılar. Selçuk Türkleri, bütün batılıları Romen kelimesinin lehçeye uygun olarak kısaltılmış şekli olan (Rum) ismi ile anıyordu. Osmanlı Türkleri de ayni tâbiri kullanmakta tereddüt etmedi.

Ecdadımız, Avrupa kıtasına (Romalıların) yani Romen'lerin ülkesi gözüyle baktıkları içindir ki, Marmaranın batı sahillerine (Rumeli) yani (Romen'lerin diyarı) adını vermişlerdi. Rum tâbiri, soyu belli bir ırktan gelme, mütecanis bir milleti kastederek kullanılmış değildir. Zira tarihte bu isimde bir kavim mevcut değildir.

Nitekim Yıldırım Sultan Bayezit, Slav ırkından olan Sırp ve Hırvat karması orduları mağlûp edip, Türklere Avrupa kıtasında ilk fütuhat kapılarını açtığı zaman, bugünkü mâna ve telâkkisile (Rum) luk ile hiç bir gûna münasebeti olmayan bu Slav asllı orduları yenmiş olan Osmanlı padişahına, Mısırdaki halife - yukarıda belirttiğimiz görüş ve düşünüş sebebile - (Sultanı iklimi Rum) yani (Rumelinin sultanı) ünvanı ile hitap etmiştir.

Bu izahlardan açıkça anlaşılacağı üzere, Mora yarımadasının ve batı Trakyada yerleşmiş olan Grek'ler ile İyonyenların (Yunanlı) diye aynı isim altında birleştirilmeleri doğru değildir.

Asıl Yunanlılar, bu gün izleri kalmamış olan İyonyenlerdi. Grek'lere gelince; onlar ilk çağlarda Suriye ve Afrika dan gelip Morada yerleşmiş ,halkın, tarih boyunca Makedonyalılar, İranlılar, İskitler, Hırvat ve Sırplar gibi ırk ve hars bakımlarından aralarında münasebet bulunmıyan muhtelif kavimlerle ihtilâtından meydana gelmişlerdir.

İstanbuldaki (Türk Ortodoks) cemaatinin Bizans'lılarla alâkaları olmadığı gibi, Grek'lerle de soydaşlıkları yoktur.

Çünkü, Megara hâkimi Bizans'ın küçük kabilesi, evvelâ Bulgarlarla ihtilât ederek, Finikeli olan asıllarını kaybetmişlerdi. Sonra da Roma istilâsı altında, mütemadiyen inkişaf etmiş olan İstanbulun halkı Roma ülkelerinin uçsuz, bucaksız diyarlarından gelen muhacırlarla karıştılar.

Böylelikle Bizansın kabilesi büyük kütleler içinde eridi, bitti. Daha sonraları muhtelif tarihlerde kendi hükümdarları tarafından ve ayrıca da Haçlıların istilâları sıralarında bir tek insan kalmayıncıya kadar İstanbulda bir çok katliâmlar yapıldığı malûmdur. İmparator Svedus şehri baştan başa tahrip ederek, ahalisini kılıçtan geçirmişti. Daha sonra İmparator Galos yine İstanbulu yıktırıp halkını da yok etmişti. Klodyus'un hükümdarlığı sırasında Karadenizden gelen Kazaklar bütün şehri yağma edip ahalisini de öldürmüşlerdi.

Bu tarihî olaylar malûm iken, hâlâ İstanbuldaki Ortodoks Türk azınlığının vaktiyle Megara'dan gelmiş olan Bizans'ın yanında getirdiği bir kaç bin kişinin torunları olduğu nasıl kabul olunur?

İznik kongresinde Ortodoks mezhebinin resmî din olarak kabul edildiği Milâdî 325 senesinden sonra, sırf dinî ve dolayısile siyasî sebeplerle İstanbulda Elence yerleşmeğe başlamıştır. Katolik ve Ortodoks mezheplerinin çatışmaları neticesinde İstanbuldaki ruhanîlerin Papalık makamına karşı vaziyet almaları bu dilin kısa bir zamanda umumî dil haline gelmesine yardım etmiştir.

Kilise menfaat ve siyasetinin meydana getirdiği Grek'lerle, İstanbul Ortodoks Türk cemaati arasındaki lisan birliği, soydaşlığının icapı olan hars birliği mânasına alınmamalıdır. Bu beraberliğin kökü siyasetin sun'i icaplarına bağlıdır.

PİR ALİ

Makariosa Cevap

Kıbrıs dâvası için ateşli ve celâdetli yazıları ile Türk milî hislerine tercüman olan rahmetli Sedat Simavi'nin 15 ekim 1953 tarihli Hürriyet gazetesinde çıkmış olan bir başmakalesini, Kıbrıs sayımıza alırken, Sedat Simavi'yi bir daha rahmetle anıyoruz.

Kıbrısı Yunanistana kazandırmak için taassubu körükleyen Keşiş Makaryus.

Papas efendi.

Gazete havadisleri arasında gördüm ki, Amerikalı senatörleri de Kıbrıs meselesinde kendi hesabınıza kandırmakla meşgulmüşsünüz. Hemen size şunu söyliyeyim ki, Kıbrıs dâvasında Amerikalının işi yoktur. Kıbrıs sadece ve sadece Türkiye ile İngiltere arasında halledielcek bir meseledir.

Amma sen diyeceksin ki, biz Rumlar halen Kıbrısta ekseriyetteyiz. Fakat şurası da tarihen sabittir ki, Türkler adayı İngilizlere emaneten terkettikleri zaman, Kıbrısta siz Rumlar ekalliyette idiniz. Şayet İngilizler bizim yokluğumuzdan bilistifade kapıları açık bırakmışlar ve sizler de adaya böylece dolmuşsanız bunun bizce hiç ehemmiyeti yoktur. Çünkü ada asıl sahibi Türklerin eline geçtiği gün çoğunluğun yine biz Türklere nasip olacağından hiç şüphe etmeyiniz.

Hem bütün bu münakaşalara ne lüzum var?

Bu münakaşalar insanı nereye götürür biliyor musun? Adada kan çıkar ve sizin bugün gerile gerile çoğunluk dediğiniz şey, der hal azınlığa inıverir. Umarım ırkdaşlarına ve dindaşlarına kıymak istemezsin.

Makarios efendi sizin din adamı olduğunuzu rivayet ediyorlar. Şayet öyle iseniz, dindaşlarınıza kötülük değil, uysallık ve iyilik tavsiye ediniz. Yoksa tuttuğunuz yol kötüdür. Bu yol dindaşlarınızı felâkete sevkedebileceği gibi, sizi de ipe kadar götürür. Gelin beni dinleyin, bu işten vazgeçin. Yoksa şahsî ihtiarsınızı tatmin hevesi ile bu gün bütün ortodoksluk kilisesinin başına bir belâ açmanız işten bile değildir.

Sedat SİMAVİ

Gelecek sayılarımızda

★ Yeni Tarih Dünyası, Kıbrıs için her sayı, ilmî ve tarihî bir vesika neşredecektir.

★ Genç ve kıymetli tarihçi Çağatay Uluçay'ın (Haremden mektuplar) başlığı altında ve bu güne kadar hiç bir yerde neşredilmemiş sultanları mektupları, gelecek sayımızdan itibaren neşre devam edeceğiz. Bu mektuplar, Topkapı sarayı arşivlerinden alınmıştır ve ilk defa mecmuamızda neşredilmektedir.

★ Üstat Mehmed Halit Bayri'nin, bu güne kadar hiç bir yerde neşredilmemiş olan ve her biri tarihimizin bir safhasını aydınlatan destanlrını da gelecek sayımızdan itibaren neşre devam edeceğiz.

★ Cemaleddin Server Revnakoğlu'nun (Tarikatlerin tarihi) başlıklı yazı, gelecek sayımızdan itibaren devam edecek ve gelecek sayımızda bitecek olan Kaadirîlerden sonra, (Rufâîler) e başlanacaktır.

★ İstanbul meclisi mebusanının baskını yazısının çüncü makalesi ve eski valilerin hâtıraları başlıklı serimizi de gelecek sayımızda okuyacaksınız.

Lefkoşada, Sinan paşa camiinde Yirmisekiz Çelebi Mehmet efendinin mezarı üzerinde şu yazı vardır: «Bin yüz kırk dört Muharreminin on dördüncü günü vefat eden Yirmisekiz Çelebi denmekle maruf sabıka Ruznamçe-ievvel Mehmet efendi merhumun kabridir, Elfatiha 1144).

Kıbrıs Makedonyası

Ahmet Emin Yalman tarafından yazılan ve Vatan gazetesinde neşredilen bu baş yazı, Kıbrıs dâvasının vahim neticeler verebileceğini ortaya kaymakta ve İngiliz siyasetini takbih etmektedir.

Yazan : Ahmet Emin YALMAN

Geçenlerde İngiliz gazetecilerinden mürekkep bir heyet, Türkiyeyi ziyaret etti. Bu gazeteciler kıymetli adamlardı, her halimize bir dost gözüyle baktılar, memleketimizi; beklediklerinden çok başka, çok iyi buldular. Misafirlerimizin arasında eski bir dostum da vardı. Ziyaretin sonunda umumî intibalarını benimle münakaşa ederken, dedi ki:

— Hepimiz başbaşa versek de İngiliz - Türk münasebetlerini düzeltmeğe çalışsak...

Kendisine şu cevabı verdim:

— Düzeltmeğe çalışmaktan evvel yapılacak bir şey var: İngiltere ile Türkiye arasında hakikî bir sulh ve emniyet kurmak... İngiltere, tam mânasiyle müstakil, medenî, lâik, yükselmeğe namzet Türkiyeye düşünce âleminde henüz yer vermemiştir. Hâlâ eski müstemlekeci ölçülerle düşünüyor. Yakın ve Ortaşarka kendine ait bir hayat sahası gözüyle bakıyor. Bizi, kendisine tâbi peyklerden biri, belki de birincisi haline koymak, hariçte bizim hesabımıza konuşmak, Amerikaya karşı bizim acentemiz gibi bir tavır takınmak hevesinde görünüyor. Demokrasi sahasında kuvvetlenmemizi ve istikrara kavuşmamızı gönlü istemiyor. Kuvvetli ve müstakil bir Türkiyeyi tamamiyle müsavi bir dost diye telâkkî etmemek yüzünden neler kaybettiğinin, ne gibi hatalara düştüğünün hesabını hâlâ yapmamıştır. Bizimle karşılıklı emniyet esası üzerine dostluk kurmak sayesinde neler kazanacağını da kavramamıştır.»

Dostum sordu:

— Bu iddiaların esası nedir?

Kırım harbinden evvel ve sonraki münasebetlerimizin bir levhasını çizdim. 1908 de hürriyete kavuşunca, İngiltereden neler umduğumuzu, ne gibi bir sistemli husumete mâruz kaldığımızı, (Derviş Vahdetî) adıyle 31 Martı hazırlayan Kıbrıslı İngiliz ajanı, sarhoş arzuhalci Vahdetî'nin ne tarzda bir rol oynadığını anlattım. Balkan Harbinin arifesinde Mahmut Şevket Paşanın şehadetinde İngiliz askerî ataşesinin oynadığı rolden, Trablusgarp ve Balkan harpleriyle varlığımıza karşı gözgöre hazırlanan İngiliz suikasdından, Mütareke devrinden, Nato'ya girişimizde İngiltereden gördüğümüz şiddetli mukavemetten, iktisadî münasebetlerdeki samimiyet ve iyi niyet noksanından ve nihayet Kıbrıs vaziyetinden bahsettim. Kıbrıs Rumları şımartılırken, kilisenin siyasî taşkınlıklarına müsamaha gösterilirken, komünizmin orada kök tutmasına meydan bırakılırken, Türklere edilen muamelelerin üzerinde bilhassa durdum.

İngiliz meslekdaşım, bütün bunları hayretle dinledi, İngiltereye gidince meseleyi derinden derine gözden geçireceğine söz verdi.

Kıbrıstaki İngiliz müstemleke idaresinin Türklere karşı hâlâ takınmağa devam ettiği tavır; İngilterenin, daha doğrusu empertalist sisteme kalben bağlı İngiliz muhitinin, bizim istiklâl ve terakkimize karşı zihinlerinde hâlâ gizli emeller beslediğine açık bir belirti teşkil eder. Rütbeler, unvanlar, menfaatlerle ökseye düsürülen mahdut miktarda Kıbrıslı Türke bir zindancı rolünü oynatmak, «an'aneye saygı» adı altında Türk cemaat işlerine müdahale etmek, Türkleri taassup ve cehalet içinde tutmak, Türkiye ile kültür münasebetlerini yadırgamak, memleketimizde komünist kundaklariyle lâiklik - taassup mücadelesi devam ederken Kıbrısta taassup cereyanını ateşlemek; eski İngiliz emperyalizminin dünyadaki yeni cereyanlara ne dereceye kadar göz yumduğunun ve Gladston siyasetinin arkasından nasıl koşmağa devam ettiğinin alâmetleridir.

Bugün Kıbrısta tam bir Makedonya manzarası vardır. Hür dünyanın en hassas ve nazik bir sahası sıfatıyle Yakın ve Ortaşarkın muhtaç olduğu huzur ve istikrarı Kıbrıstaki kararsız ve bu-

Yirmisekiz Mehmet Çelebinin kabrinin diğer bir resmi.

lanık vaziyet doğrudan doğruya tehdit ediyor. Gerek Natoya ait vazifeler ve gerek karşılıklı müşterek menfaatler hesabına sımsıkı bir işbirliğine muhtaç olan Türkiye ile Yunaistan arasında Kıbrıs bir karakedidir. Herşey şuna delâlet ediyor ki İngiltere, Türk - Yunan münasebetlerinde pürüzsüz bir birlik ve samimiyet istemiyor. Aç gözlü Balkan memleketlerini peyk halinde tutmak için eskidenberi başvurulan usullerle Kıbrısı Yunanistana karşı bir yem diye kullanıyor.

Bu işlerde bizim gafil avlanacağımız ve gürültüye gelirileceğimiz; yanlış bir zehaptır. Bizim muvakkat iç ihtilâflarımıza ümitler bağlanırsa bu ümitler boşa çıkmağa mahkûmdur.

Kıbrıstaki çirkin Makedonya vaziyeti, samimî ve esaslı tedbirlerle kat'î bir tasfiyeye uğramalıdır. İngiltere ile Türkiye ve Yunanistanla Türkiye arasında açıkkalbli ve pürüzsüz bir dostluk ve karşılıklı emniyet kurulmasına ait tedbirler aranmalı ve bulunmalıdır.

Kıbrıs, Anadolu sahillerinden 44 mil mesafededir. Orada; bugün bozuk şartlar, Türk husumeti, Yunan tahrikleri, komünizm kökleşmeleri ve kilise ile komünizmin işbirliği karşısında bulunuyoruz. Kendi emniyetimiz ve bütün bu bölgenin istikrarı hesabına buna seyirci kalmağa razı olamayız. İngiltere Kıbrısta kalacaksa, dürüst bir siyaset yolu tutmalı ve bölge istikrarı hesabına tam bir anlayışla vazife görmelidir. Oradan çıkacaksa, bunu açıkça söylemeli ve bütün alâkalıları âzamî derecede tatmin edecek, makul bir hal çaresi aranmasına meydan bırakmalıdır. Bugünkü kararsızlık her bakımdan, herkes için zararlıdır. Ancak ve ancak demir perdelilerin işine yarar.

Ahmet Emin YALMAN

Larnakanın denizden görünüşü. (Eski bir gravür)

Tarih ve kıbrıs

Yazan : Ali Kemalî AKSÜT

Kaleleri önünde harp ede ede, Türk kahramanlarının, hazan yaprağı gibi döküldükleri ada, yalnız Girid değildir. Kudretin Akdenizde Anadolunun bir kilidi mesabesinde, yerleştirdiği, bir taraftan Suriye'ye, bir yandan Anadolu'ya bakan, İskenderun limanının hâkimsi, KIBRIS da öyledir.

Adanın içinde yerleşmiş bir çok küçük hükümetlerin başına geçen kıralların idaresi altında, muhtar ve müstakil olarak yaşamış olan Kıbrıs, Milâttan önce VI. asırda Perslerle Yunanlılar arasında birtakım muharebeler çıkmasına sebep olmuş. Sonra Büyük İskender'in hâkimiyeti altına girmiş ve İskender'in Ölümünden sonra Mısırlı Batlamyos'lar tarafından zaptedilmiştir. Yine Milâttan 59 yıl önce Romalıların, daha sonra Bizanslıların eline düşmüştür. XII. Milâdî asrın sonunda Lüsinyanların kurduk ları kırallığın makarrı olmuş, sonra Ceneviz'lerin (1372), Venedikli'lerin (1485)' nihayet Türk'lerin eline geçmiştir (1571).

Tarihlerimize bakılırsa Kıbrıs'ın fethini âdi bir sebebe atfettikleri görülür: Sarı Selim, daha şehzade olmadan, Konyada iken Mısır Beylerbeyi kendisine bir takım atlar hediye etmişti. Kıbrıs korsanları bu at ları gasbetmişlerdi. Selim, padişah olur olmaz, korsanlardan öc almağı tasmim etti ve donan masını mükemmel bir hale koy mağa başladı.

Bu, Akdeniz'e hâkim olmak isteyen Sokullu'nun, o büyük vezirin tedbiri idi. Sokullu, gayesine erişmek için Kıbrıs'ın fethini isterdi. Yalnız zamanını kolluyordu: Avusturya ve Yemen işleri halledilmekçe Venedik'le harbetmenin muvafık olamıyacağını söylüyordu.

Bununla beraber harp taraftarları harb için bir çok vesileler icat ediyorlardı. İşte Mısır Beylerbeyinin göndermiş olduğu atların -ve diğer hediyelerin- zaptı bunlar cümlesinden idi. Diğer taraftan işe bir de Müftü karıştı: Ebussud Efendi harb için fetva verdi.

Sefer başladı. Şimdi Sokullu için gaye, onu tam muvaffakiyetle bitirmekti. Ona göre tedbirlerini aldı. Lala Mustafa Pa şayı «serdar» tayin etti; Piyale Paşayı da donanma kumandanlığına tayin, Yeniçeri Ağalığından Kapudan-ı Derya olan Müezzinzade Ali Paşayı da ona terfik eyledi. 978 senesi Muharreminde (M. 1570) Akdenize çıktılar. Anadolu askerleri de aldıkları emir üzerine, toplanmış oldukları Silifke iskelesinden donanmaya katıldılar. Donanma ile mücahitler Tuzla iskelesine vardıktan ve muhasara levazımı tedarik ve temin olunduktan sonra Lefkoşe iskelesini muhasaraya başladılar.

Bu muhasara kırk gün sürdü. Harb şiddetli surette devom etti. Nihayet kale Türk askerinin eline düştü ve haber ya yılınca diğer kaleler de birer birer -içinde oturanlar tarafından- telsim olundu. Lala Mustafa Paşa, insanca hareket ederek, ahaliyi cizyeye bağlamakla iktifa ve hepsini yerlerinde ipka etti. Sonra, metanetiyle meşhur olan, Magosa kalesi kuşatıldı. Burada müdafiler harikulâde bir surette çarpıştılar. Türk azmi, Türk kuvveti o metaneti muhakkak yenecekti. Fakat kış gelmişti, deniz zamanı geçmişti. Beklemek muvafık olamazdı. Elde edilen ganimetlerle donanma İstanbul'a avdet etti.

Ertesi sene donanma «seraskerliği» ne Pertev Paşa ta yin olundu. Paşa, Müezzinzade Ali Paşa ile sefere çıktı. Maiyetinde 320 tane kadırga vardı. «Cazairi Garb» Mirimiranı Uluç Ali Paşa da, aldığı emir üzerine, 20 kıt'a ka

Famağosta kalesi.

dırga ile donanmaya katıldı. Donanma, ayrıca katılan, ümera ve Levend gemileriyle birlikte 400 den ziyade gemiye baliğ oldu. Magosa bu müthiş kuvvet karşısında titredi, General Bragodino teslime razı oldu.

Vukuatın alt tarafını merhum Ahmed Refiki'den dinliyelim:

«Lala Mustafa Paşa evvelce bir kaç defa teslim teklifnde bulunmuştu. Hattâ İslâm esirlerinden elli kişiyi de istemişti. Bragadino ise şu ceva bı vermişti: — Bir gündonanmamız gelür ve askeriniz, donanmanız perişan kalur; ol zamanda seni atım önünce pi yade yürütür ve hendeğe doldurduğun toprağı arkan ile çıkardursun.»

Şimdi Bragadino, esirleri de vermeğe muvafakat etti. Fakat: Kendim bu hususta ce vabını veririm, dedi. Teslim ve tesellüm muamelesi yapıldı. Düşmana eşyalarını taşımak için yirmi gemi verildi. Lala Mustafa Paşa Bragadino'ya:

— Bu kadar gemi ki size ve dildi, deryada donanmanız var. Gemilerimiz yine bize vasıl olunca rehin tarikiyle bir Bey kalsın, dedi. Lala Mustafa Paşa'nın istediği rehin, Avrupa tarihlerine göre, genç Antuan Kirini idi. Bragadino

katiyen muvafakat etmedi:

— Bey değil, bir kelp alıkomazsın.

Lala Mustafa Paşa bu cevaptan son derece hiddetlendi:

— Ya, ol müslüman esirler kani?

— Onlar cümlesi benim değildi; herbiri beylerden ve asker halkımdan birinindi. Vire gecesi katletmişler.

— Ya, sende olanı neyledin?

— Onlar katledicek, ben da hi katlettim.

Lala Mustafa Paşa bu sert cevapları alınca:

— Bu takdirde vireyi sen bozmuşsun, dedi, esirlerden onunun kafasını kestirdi; kusurunu gemilere dağıttı'. Bragadino: Hendeğe doldurduğun toprağı arkan ile çıkartırsın demişti. Lala Mustafa Paşa bu toprağı şimdi kendisine taşıttı. Bragadino İslâm esirlerine her ne ceza yapmışsa, aynısını kendisine tatbik etti: İslâm esirlerine vurduğu kelepçeyi ellerine vurdurdu, derisini yüzdürdü, içine saman doldurttu, cildini dört parça ederek kapulara gönderdi.»

Sonra Mago,sa'nın nüfusu yazıldı: 120.000 erkek sayıldı; her birine birer altın cizye tahsis olundu.

Artık Kıbrıs Türk olmuştu. 1878 tarihine kadar Osmanlı hükümeti adayı medreseler, hamamlar, camiler, çeşmeler, imaretler v. s. âbidelerle süslemişti. Fakat çoktan beri Türk'e gülmemek suretiyle nu husetini gösteren talih o tarihte büsbütün fenaya dönmüştü: Rusya 1878 de Bayezid'i sulara ve İskenderun körfezine uzaktan bakan bir vaziyet almıştı. Rus orduları Ayastefanos (Yeşilköy) önüne gelmişti. Bu sırada sadarete Sadık Paşa tayin olunmuştu. Şevketmi denizlerin düğüm yerlerini elinde bulundurmak esasına dayayan İngiltere için, Süveyş kanalı açıldıktan sonra, o yol üzerindeki Kıbrıs'ı

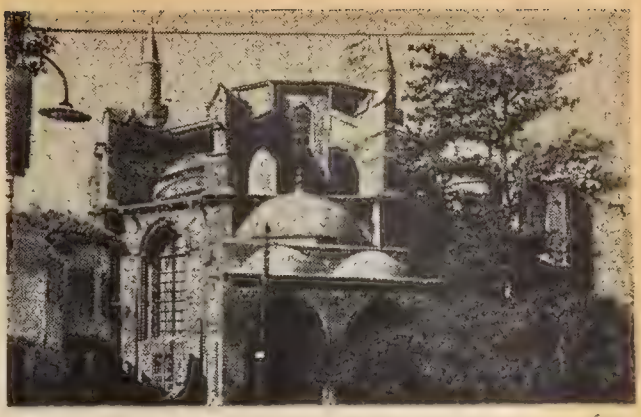

Ayasofya camiinin bir görünüşü.

ele geçirmek mühim bir iş olmuştu. Fırsat bu fırsattı. Sadık paşa da Kıbrısın terki mukabilinde, İngiltere ile tedafüî bir ittifak akdetmeği en mühim mesele addediyordu. Zaten İngiltere de işi tacil ediyordu: Ayastefanos sulh mukaddemeleri hükümlerini değiştirmek için Devletçe vaki olacak talebi, ancak mukavelenin akdiyle is'af edebileceğini bildirmişti. Onun için Sadık paşa, lâzım geleni hemen yaparak, İngilizleri ele almak fikrini kabul etti. Kendisi baş murahhas olarak İngiltere B. Elçisi Sir Hanri Layard ile 1878 senesi Haziranının 4. günü. Berlin Kongresinin açılışından 9 gün evvel mukaveleyi imzaladı. Kıbrıs İngiltere'ye bırakıldı.

Bu mukavele 2 maddeden ibaretti. Birincisi şudur: «Rusya Devleti Batum ve Ardahan ve Kars veyahut bu mevkilerden birini elinde tutup da ileride her ne vakit olursa olsun kat'i sulh muahedesiyle tayin olunan Asya Osmanlı vilâyetlerinden bir kısmını daha zapt ve istilâya tesaddi edecek olursa, o halde İngiltere Devleti, buraları silâh ile muhafaza ve müdafaa eylemek üzere, Osmanlı Devletiyle birleşmeği taahhüt eder. Buna mukabil padişah dahi Osmanlı İmparatorluğunda bulunan hıristiyan tebaasının ve sairenin iyi idare ve himayeleri için, ileride iki Devlet arasında kararlaştırılacak ıslahatı yapacağını İngiltere Devletine vaad ile beraber bu Devleti,taahhütlerini yapabilme yolunda lüzumlu olan vasıtaları temin edebilecek hale koymak için kendisine Kıbrıs adasını tahsis ve asker ikamesiyle adayı idare eylemesine muvafakat eyler.»

Bu mukavelenin ikinci maddesi tasdika aitti. Bu da yapıldı. Ayrıca bir mukavele daha imza olunmuştu. Buna göre, her ne vakit Rusya üç vilâyeti geri verirse İngiltere Kıbrıs'ı bize verecekti, orada bir Şer'iye mahkemesi bulunacak, Evkaf idaresi de islâmî bir şekil alacaktı.

Bu şartların ne dereceye kadar tatbik edildiğinin izahı uzun sürer. Şu kadarını söyliyelim ki İngiltere bizimle harbe girdiği gün yani 5 kasım 1914 de Kıbrıs'ı ilhak etmekle bütün ümitleri kırdı ve Lozan'da bu ilhak o günden itibaren muteber sayıldı. Atî bakalım neler gösterir.

Sadık paşayı bu mukaveleyi imza ettiğinden dolayı muaheze edenler, Kıbrıs'ı mefhum bir fayda uğruna feda etmiştir diyenler olmuştur. Biz de bu fikirdeyiz...

Ali Kemalî AKSÜT

Kıbrıs Türktür

Yazan : Macid UYGUR

ANAMUR'da sayın Kasım Gülek'in Kıbrıs hakkında yaptığı ve halkımızın heyecanlı alkışlariyle karşılanan nutku dikkatimizi çekti ve memnuniyetimizi mucip oldu. Bu, Türk olan Kıbrıs için muhalefet Genel sekreterinin ağzına yaraşan en güzel bir söz olmuştur.

Yalnız sayın Kasım Gülek, Türkiyenin Kıbrıs ile ilgisinden, tarihî yakınlığından, bu adanın atalarımızın dereler gibi akan süheda kanlariyle feth edildiğinden, müessir ve millî bir lisanla bahsetmekle iktifa eylediğinden biz de bu meselenin resmî, siyasî ve diplomasî cephelerden bir kaç satır yazarak bu pırlanta adayı İngilizlere hangi şartlar dairesinde emnaten teslim ettiğimizi vesaiki resmiyesile izah etmek istedik.

Kıbrıs için epey zamandan beri sağdan soldan ne gibi hareketler, ne gibi iddialı nümayişler cereyan etmekte bulunduğunu hepimiz biliyoruz. Bilhassa Kıbrıs metropolidi Makarios bir zamandan beri adanın Yunanistana ilhakını temin için gerek adada gerekse Amerika ve İngilterenin en üçra köselerinde uzun nutuklar ve mesajlar savurarak karıştırmaktan geri kalmamaktadır.

Yunanistan, Islavlığa karşı siyasî ve hayatî mevcudiyetinin müdafaa ve muhafazasının sağlam ve kuvvetli bir Türkiye devletinin istiklâl ve mevcudiyetine bağlı olduğunu artık tamamiyle anlamış ve buna tamamiyle kanaat getirmiş olduğundan bugün Türkiye ile siyasî ve askerî bir ittifak akdine canla başla kkarar vermiş ve bu suretle bu ittifak iki devletin müşterek düşmana karşı müşterek menfaatlerinin korunması esasına dayanarak tahakkuk etmiş bulunmaktadır.

Asırlarca hâkimiyetimiz altında kalmış olan Akdeniz adalarının geçen cihan harpleri neticesinde akdolunan muahedelerinin ahkâm ve şeraiti mucibince nasıl elimizden çıktıkları malûmdur. Yalnız bir Kıbrıs adası o ahkâm ve şeraitin tamamiyle haricinde kalmıştır. Yani mezkûr adanın diğer adaların plebisit, terki hukuk vesair bunlara mmasil olarak hedef olduğu siyasî tahavvülât ile katiyen hiç bir alâkası, hiç bir ilgisi ve hiç bir münasebeti yoktur. Bu suretle bugün emaneten ve muvakkaten İngilizlerin elinde bulunan mezkûr ada üzerinde Türk hâkimiyetinin her vakit baki olduğu hususu esaslı bir suretle resmiyete müstenit bir hakikattir. Bizce hâl ve vaziyet bu kadar vazih iken bu gün bir müttefik halinde bulunan Türkiye ve Yunanistanın arasını boş ve şımarık iddialarla açmak ve bozmak teşebbüsünde bulunan serseri ve sarlatan Makarios'un Yunanistanın menfaati için değil, bilâkis zarar ve felâketi için çalışan bir komünist hainidir.

Makarios'un boş kafasına şunu sokmak lâzımdır: Kıbrıs adasının İngiltre idaresine terk olunması hakkında İngiltere devleti ile devleti aliyye arasında 4 haziran 1878 tarihinde yapılan ittifak akidnamesinin altıncı maddesi aynen şöyledir:

«Rusya devleti Kars veyahut Ermenistanda muharebei ahirede zabt ettiği mahallleri devleti aliyye reddettiği takdirde Kıbrıs ceziresi dahi İngiltere tarafından tahliye olunacak ve fi haziran 1878 tarihinde akdolunan mukavelename meriülicra olmayacaktır.»

Kıbrısta, Pertev Paşa türbesi.

Mezkûr muahede mucibince Kars bu gün Türk hâkimiyeti altında bulunduğundan Kıbrıs adası İngiltere tarafından tahliye edildiği takdirde Yunanistana değil fakat hakikî sahibi Türkiye'ye iadetep teslim edilecektir.

Komünist Makarios'a şurasını hatırlatalım ki ada bize iş bu ahkâma nazaran teslim edildikten sonra döktüğümüz kanlar mukabilinde gelip bizden adayı almak çaresini düşünsün.

Şurasını tahmin ediyoruz ve emin oluyoruz ki Yunanistan da aklı başında, istikbali gören, Türk - Yunan ittifakının esası ve ehemmiyetini takdir eden Yunanlılar dahi bu muzır hareketi tasvip etmemektedir. Tasvip edenlere sözümüz sadece iki kelimedir.

Kıbrıs Türktür.

Kıbrısın ilk defa Türkler tarafından muhasara ve zaptı.

Kıbrısın tarihine toplu bir bakış

TARİHTEN ÖNCE KIBRIS — KIBRIS HANGİ DEVLETLER TARAFINDAN İSTİLÂ EDİLMİŞTİR — TÜRK İDARESİNE GİRİŞİ — İNGİLİZLERE TERK EDİLİŞİ VE BU GÜNKÜ DURUMU

Yazan :
Sadettin PİRALİ

Tarih ve coğrafya kitaplarında «Yeşil ada» adile yer alan Kıbrıs, jeoloji bakımından Anadoludan kopmuş bir kara parçasıdır. Akdenizde Sicilya ve Sardunyadan sonra 9282 kilometre kare olan yüz ölçümü itibarile - üçüncü gelen bu ada, pek eski devirlerde iki defa sulara gömülüp, sonradan yine belirdiği son zamanlarda yapılan ilmî incelemeler neticesinde tesbit edilmiştir.

Arazisi dağlık olup, Kuzeyde bulunan Beşparmak dağlarının en yüksek tepesi olan Akromandra tepesinin yüksekliği 1050 ve Güney kısmını kuşatan Trodas dağlarının en yüksek noktasının denizden yüksekliği 1950 metredir. Bu iki dağ silsilesinin ara yerinde verimli top raklarile Mersarya ovası uzanır. Hükûmet merkezi olan Lefkoşa bu ovanın orta yerindedir.

Kıbrısın tarihten önceki devirlerde büyük bir medeniyet merkezi olduğu, on dokuzuncu yüzyıl sonlarına doğru İngiliz âlimlerinden mürekkep ve «British museum» adına yapılan arkeolojik araştırmalar sırasında, Adanın doğusunda bulunan Enkomi'de ele geçen Tunç Devrine ait kıymetli eserlerle sabit olmuştur.

Bununla beraber, bu konudaki incelemeler pek ilerlemiş sayılamaz. Bu yüzden de Kıbrısın tarih öncesi medeniyeti hakkında elde mevcut bilgi pek azdır.

Kıbrıs, Mısırlılarla tarihine başlar. Milâttan önce on beşinci yüzyılda bu ada, onsekizinci sülâleden Firavn üçüncü Totmes tarafından zaptedilmiş olduğu bilinmekte ise de, Yeşil adada Mısırlıların hâkimiyeti ne kadar devam etmiştir, bilinememektedir.

Mısırlılardan sonra Etiler

(M. Ö. 1320), Fenikeliler (M. Ö. 1000), Grekler (M. Ö. 854), Asûriler (M. Ö. 722), tekrar Mısırlılar (M. Ö. 569), İranlılar (M. Ö. 525), Büyük İskender (M. Ö. 333), Batlamyos'lar (M. Ö. 323), Romalılar (M. Ö. 57), Roma Doğu imparatorluğu (M. S. 395) tarafından zapt ve haraca bağlanmak suretiyle mühim tarihî devirler geçiren Kıbrıs, 632 yılından başlayarak 963 yılına kadar devam etmiş olan İslâm Arabların hücumlarına sahne olmuş ve tarihçi Lusingnon'un söylediğine göre, en az yirmi dört defa Arabların istilâsına maruz kalmıştır.

Onuncu yüzyılda Arablarla Roma Doğu imparatorluğu arasında yapılan anlaşma gereğince, barış suretile bu imparatorluğa terk edilen Kıbrıs, imparator Birinci Manuel zamanında (1184), bu hükümdarların yeğeni olan İsak Komnen'in uydurma vesikalar tanzimi yolu ile ilân ettiği imparatorluğun mülkü olmuştur. Kıbrıs imparatorluğu ancak yedi yıl kadar devam ettikten sonra, adaya tekrar Roma Doğu imparatorluğu hâkim olmuştur. (1191).

1191 yılında İngiltere kralı Arslan Yürekli Rişar tarafından zapotlunan Yeşilada, bir yıl sonra «Mâbedîler» adile anılan Kudüs şövalyelerinin eline geçmşitir. Mâbedîler adayı İngilizlerden satın almışlardı. Kısa süren idareleri sırasında ada halkını o kadar bîzar ettiler ki, nihayet isyan çıktı ve Mâbedîler adadan kovuldular.

Fakat bu defa da, Kudüsün İslâm Arablar tarafından fethi üzerine Salâhattin Eyyübinin oradan kovduğu Fransız asılzadelerinden Lüzinyan'lar buraya gelip, yerleştiler ve adanın hâkimi oldular. (1192).

1489 yılına kadar bu hanedanın idaresinde kalan Kıbrısın bazı şehirleri ve bu arada Magosa Cenevizliler tarafından zaptedilmişti (1372 - 1464).

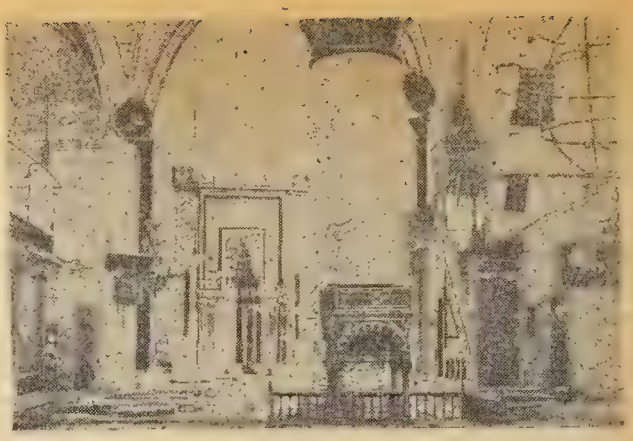

Ayasofya camiinin iç görünüşü.

Daha sonra Mısır Memlûkleri (1476) ve müteakiben Venediklilerin (1489) idaresine geçen ada, 1570 tarihinde Osmanlı Türkleri tarafından zaptolununcaya kadar Venediklilerin elinde kalmıştı.

Yirmi beş asır zarfından muhtelif kavm ve milletlerin istilâlarına zemin teşkil eden Kıbrısın ilk yerli halkı şüphesiz ki, Finikelilerdi. Diğer istilâcılar Kıbrısta siteler kurup yerleşmiş değillerdir. Bunların hâkimiyetleri adanın idaresini ellerinde bulundurmaktan ibaret kalmış, tıpkı son zamanların sömürge idarecileri gibi, hükûmetleri adına vergiler toplamak, adanın zenginlik kaynakları olan madenleri işletmek, limanlarından faydalanmaktan daha ileri gitmemiştir.

Fakat ada Roma Doğu imparatorluğunun idaresine girdiği zaman, Ordodoks kilisesinin kısa zamanda burada teşkilât kurması ve köylere kadar sokulan papasların dinuğruna giriştikleri azimli mücadele, idarî baskıdan çok ileri giderek halkı yavaş yavaş kilise çevresinde toplamış, bu suretle Ortodoks dininin ve ayni zamanda metbûları bulunan imparatorluğun resmî dili olan Elence, Milâdın beşinci yüzyılından itibaren adalıların ana dili haline gelmiştir.

Roma katolik kilisesi ile, İstanbul Ortodoks kilisesinin giriştiği yarışta en büyük koz dil meselesi idi. Çünkü Roma Katolikleri kilisede Lâtince dua ederlerken, İstanbul Ortodoks kilisesi Elence dua edilmesini karar altına almış ve bu suretle de okumuş, kibar sınıfa inhisar etmeğe başlıyan Lâtince yasayan bir dille ibadet etmek imkânını elde ederek, halkın geniş kütlelerini kolayca elde etmeğe muvaffak olmuştur.

Adanın Osmanlı Türkleri tarafından fethedilmesi, plânlaşmış bir devlet politikasının neticesi değildir. Bu hadise, adada bulunan Venedik korsanlarının, Osmanlı gemilerini soymalarından doğan kızgınlığın bir ifadesi, basit bir tedip hareketidir. Zira, Yavuz Sultan Selim Mısırı zaptetmiş, Kanunî devrinde Cezair Osmanlı ülkesine katılarak Akdeniz, Osmanlı devletinin bir iç denizi haline gelmiş olmasına rağmen Anadoludan 70 kilometre kadar uzakta bulunan Kıbrısın fethi düşünülmemişti.

Bunun başlıca sebebi, Osmanlı Türklerinin deniz ticaretine önem vermemeleri ve bu yüzden de imparatorluğun azametile uygun bir deniz ticaret filosunun teçhi-

Finikelilerin Kıbrısı istilâları. (C. D. Rostandson'un tablosu).

zine lüzum görülmemiş olmasıdır.

Şayet Osmanlılar devrinde Türkler denizler aşırı ticaret münasebetleri bulunsaydı, ithal ve ihraç mallarını kendi ticaret filolarile taşımış bulunsalardı, şüphesiz onlar da ana vatan dışında, denizlerin geçit yerlerinde bir takım deniz üsleri, ticaret limanları kurmak lüzumunu duyacaklardı. Maalesef son yüz yıla kadar yurdumuzda deniz ticareti yabancı gemileri ile yapıldığından, dünyanın en işlek ve en mühim ticarî limanları ile deniz geçitlerine yüz yıllar boyunca hâkim olduğumuz halde, millî bir ticaret filosu kurmak Cumhuriyet devrine kadar ihmâl edilmiştir.

On altıncı yüz yılda birer vilâyetimiz halinde olan Mısırla Hicaza Türk malı götüren gemilere, ada yanından geçerlerken, Venedik korsanları hücum edip malları gasp ve gemicileri de zincire vurmuş oldukları haberi İstanbula ulaşınca, Kıbrıs korsanlarına karşı ötedenberi mevcut kızgınlık son haddini bulmuştu. Zaten bu korsanların haddi çoktan aşmış olduklarından Bab-ı-âlî Kıbrıs üzerine yürümeyi kararlaştırdı. Bazı metinlerde bu sefer için padişah İkinci Selimi teşvik ve ikna eden Yusuf Nasi adında bir Museviden bahsedilmektedir. Hatta, Engizisyon mezaliminden canını kurtarmak üzere İspanyadan kaçarak, yurdumuza sığınmış olan bu Musevinin (Kıbrıs kıralı Josef) diye bir levha yaptırarak, evine asmış bulunduğu da rivayet olunur. Fakat Sokollu Mehmet paşa gibi tedbirli bir vezirin sadrıâzam olduğu bir devirde, bir Musevi mültecisinin keyfi için Osmanlı ordusunun sefere çıkarılmayacağı muhakkak olduğundan, biz bunu rivayet olarak kabul ediyoruz.

Nitekim sadrıâzam Sokullu Mehmet paşa, zamanın nezaketini gözönünde tutarak, Kıbrısa karşı yapılacak bir hareketin, Hıristiyan dünyasını Osmanlı devletinin aleyhine ittifaka davet demek olacağını düşünerek, resen karar vermekten çekinmiş, devlet adamlarından mürekkep bir istişare meclisi toplayark, Kıbrıs meselesini bu heyet önünde müzakere edip bir karara bağlamağı uygun görmüştü.

Devletin, vazifede ve ayrılmış ilim ve asker sınıflarından ileri gelen tecrübeli büyüklerinin katılmış bulundukları bu toplantı çok tartışmalı olmuş, sadrâzamın ileri sürdüğü mahzur ve tehlikeler, hazır bulunanlar tarafından şiddetli tenkitlerle reddolunmuştu. En sonunda Şeyhülislâm Ebussut efendinin «lüzum-u sefere» dair verdiği fetva üzerine istişare heyeti büyük bir çoğunlukla «Kıbrısın fethine ve Venedik korsanlarının tedibine» karar verilmişti.

Bu heyette, sadrıâzam Sokullu Mehmet paşaya karşı olanların başında gelen Lala Mustafa paşa «Serdar-ı ekrem» olarak Kıbrısa gide-

cek kuvvetlerin başkumandanı tâyin olundu. Vesikaların bazısına göre yüz bin, bir kısmına göre de yüz binden fazla olan Türk kuvvetleri en muktedir komutanların idaresine verilmiş bulunuyordu. Bunlar arasında, Anadolu beylerbeyi İskender, Zülkadriye beyi Hasan, Sivas beyi Behram ve Halep beyi Derviş paşalar vardı. 360 parça gemiden meydana gelen donanmanın komutanı ise, Piyale paşaya verilmişti.

Gemilere bindirilen ordunun uğurlama töreni parlak oldu. Uğurlama töreninde bizzat padişah İkinci Selim hazır bulunarak, zafer duasına katıldı. İstanbuldan böylece ayrılan ordu ve donanma, Kıbrısa varıncaya kadar Anadolu kıyısındaki limanlara uğrayarak, daha önceden oralarda hazırlattırılmış olan malzemeyi alıyordu.

Kıbrıs önlerine gelindiği zaman Piyale paşanın teklifi, Lala Mustafa paşanın da kabulü ile ilk olarak, Limasol hücumla zaptolundu. (1 Temmuz 1570).

Limasolda karaya ayak basıp tutunan Türk kuvvetleri, 22 Temmuzda Lefkoşayı kuşatmağa başladılar. Bu şehrin zaptı pek kolay olmadı. Tam elli gün süren kanlı savaşlarda, her iki taraftan çok kayıp vermişti. Nihayet 7 Eylül 1570 sabahı şehrin önemli kal'a burçlarından biri olan Köstanza üzerine şanlı Türk bayrağı çekildi.

Bundan sonra Magosa üzerine yürüyen Türk ordusu, Cenevizliler zamanından beri çok müstahkem bir kal'a haline getirilmiş bulunan bu şehri 18 Eylül 1570 tarihinde kuşattı. On bir ay süren inatlı bir müdafaadan sonra kal'a 6 Ağustos 1571 tarihinde Türklere teslim oldu.

Kıbrısın fethi işi tamamlanınca, Muzaffer paşayı Kıbrıs valiliğine tâyin eden Lala Mustafa paşa, bir kısım askerini adanın inzibat ve muhafazası için orada bırakarak İstanbula döndü.

Kıbrısta Türk idaresi 1571 yılında fiilen başlamış ve 1878 yılında, şarta muallâk olarak muvakkaten kaydile bırakılması üzerine İngilizlerin idaresine geçmiş ve Türk idaresi sona ermiştir. Üç yüz yıldan fazla sürmüş olan Türk hâkimiyeti sırasında, ada nüfusunun çoğunluğunu Türkler teşkil etmişitr. Fakat Osmanlı imparatorluğunun «hazineye gelir» teminini hedef tutan kötü politikası, bu politikayı istismar etmesini çok iyi bilen Ortodoks kilisesinin devamlı gayreti sayesinde, Ortodoks dinine mensup ve ırkan karışık unsurların sayısı da gittikçe kabarmıştır.

Kıbrısta İslâm dinine mensup, büyük bir devletin hâkimiyeti kurulunca, ötedenberi galip devletin dinini kabulü itiyat edinmiş olan ada halkı, toplu cemaatlar halinde Müslümanlığı kabul başlamışlardı. Bu durumdan en dişelenen İstanbuldaki Patrikhane derhal saraya başvurarak, Osmanlı padişahını ikaz etmeği kendisine «padişaha kulluk» vazifesi bildiğini kaydederek, padişahı telâşlandıracak sözde mâkûl bir sebep buldu. Dedi ki: «Ada hristiyanlarının müslüman olmaları, onların bu dine, itikat etmelerinden değildir; bilâkis, reaya vergisinden kurtulmak için bu çare ye başvuruyorlar. Bu gidişle Kıbrısta hazineye gelir kaynağı kalmayacak ve üstelik hazine Kıbrısa malî yardım yapmak zorunda kalacaktır.»

Başpapas, bu hileyi yaparken, o zaman Osmanlı devletinde müslümanlarla, müslüman olmayanların ayrı ayrı vergi miktarına tâbi tutulmalarından faydalanmıştı. Bu vergi sistemi, Osmanlı saltanatının çökmeğe başlamasından önceki son yüz yıla kadar böyle devam etmişti. İşte, patriğin buna dayanarak tertiplediği hiyleye kanan padişah, Kıbrısa «hüküm» adı verilen emirnameler yolladı ve «reayanın sırf mükellefiyetten tahlis-i giriban kazıyyesile İslâm dinini kabul etmeleri fasid olup, kat'a ihtidaları kabul olunmaması ve bu suretle İslâmı olanlarının da eski dinlerine iadeleri vücubü» bildirildi.

Diğer taraftan da, Katolik dininde olan Venediklilerin dağıtmış olduğu Ortodoks teşkilâtının tekrar diriltilmesi için İstanbul patrikhanesine yetki verildi.

Fırsatı ganimet bilen Fener patrikhanesi, derhal Kıbrısta metropolitlik makamını canlandırdı ve Venediklilerin yıktıkları kiliselerini yeniden inşa ederek veya tamir ettirerek, kalabalık kadrolu bir keşiş kadrosunu seferber etti. Köylere kadar sokulan papas teşkilâtı, «dinî irşad» maskesi altında, millî emellerle gayri müslim halkı kendi metodlarına göre terbiye edip, Osmanlı devletine karşı birlik halinde ve Türklere karşı amansız bir düşman olarak yetiştirdikleri sırada, Osmanlı hükûmeti vergi tahsil teşkilâtı ile inzibat kuvvetlerini arttırmakla iktifa ediyordu.

Kıbrısta papaslar Eğitim teşkilâtı yapıp, gayri müslimleri okuttukları sırada, Müslümanların okulu yoktu. Adada Türkler tarafından eğitim teşkilâtı kurulması, ırkdaşlarımızın kendi dillerile okuyup, yazma öğrenmelerinin tahriri, utanç verecek kadar yakın zamanlara rastlar.

Bu ihmâlin, pek tabii olarak neticeleri daha fetih yılından otuz yıl sonra başladı. Türlü müsadelerle, büyük avantajlar elde etmiş bulunan adanın Ortodoks cemaati 1600 yılında, Savoy Şarl Emanuel ile Toskana'nın Grand Dükü Birinci Ferdinand'a 1 altından başvurup, adayı zaptemek üzere geldiği takdirde, her türlü yardımı esirgemiyeceklerini bildirmişlerdi.

1821 tarihindeki Mora ihtilâlinde, ihtilâl elebaşıları Kıbrıstaki Ortodoksları da

isyan ve ihtilâle davet etmek üzere oradaki Ortodoks baş piskoposluğu nezdine Kiprianos adındaki birini elçi olarak göndermişlerdi. Bu kundakçı az kalsın muvaffak ta olacaktı. Zira, adada yer yer ayaklanmalar başlamış, İslâm ahaliye karşı tecavüzkâr hareketler çoğalmıştı. O tarihteki Kıbrıs valisi bulunan Küçük Mahmut paşanın zamanında müdahalesi ve aldığı tedbirlerle bu hareket önlenebildi. İsyan tahrikçilerinden oldukları anlaşılan Kiprianos ile beraber Kitium, Girne ve Baf metropolitleri idam edildiler. Fakat fesat ocağı olan asıl merkezler, sırası gelmiş olan tasfiye ve tenkilden kurtuldular. Mora isyanını hazırlayıp, idare etmiş olan ruhanîler, hem de o zaman «makarrı hilâfet» adını da taşıyan devlet merkezinde, Osmanlı padişahının ve Bab-ı-âlinin burunlarının dibinde, bu devleti yıkmak, Ayasofyayı kilise yapmak, çift kartallı bayrağı ile Paleologların, Komnenlerin imparatorluğunu diriltmek gibi düşünceleri olgunlaştırmağa devam ettiler.

Nitekim, 1832 de Kalogiros adındaki bir Kıbrıslı ile, gâvur imam adile anılan bir Baflı anlaşarak isyan ettiler. Kalogiros'un daha başlangıçta ele geçmesi ve gâvur imamın da kaçması üzerine bu isyan da bastırılmıştı.

1877 - 78 de Osmanlı orduları bozguna uğrayıp, Rus çarlık orduları İstanbulun yakınlarına kadar geldikleri felâket zamanlarında, İngiltere devleti bu fırsattan faydalanmağı bilmişti. Akdeniz'deki hâkimiyetinin kuvvetlenmesi, Mısır ve Süriyeyi tehdit altında bulundurmak ve Doğu Akdenizin kontrolünü ele almak maksatlarına adanın mevki ve durumu pek elverişli idi. Bu sebeple görünüşte, Rusyaya karşı Osmanlı devletini desteklemek ve yardım etmek gayesi ile Osmanlı ve İngiliz devletleri arasında yapılan 4 Haziran 1878 tarihli ittifak muahedesi gereğince İngiltere devletinin bu fedakârlığına (!) mukabil ve gereğince, ittifak anlaşmasının kendisine yüklediği vecibeleri daha kolaylıkla yerine getirmek üzere, Kıbrısın İngilizler tarafından «muvakkaten» işgali kararlaştırıldı. Kıbrıstaki Türk hâkimyetine son veren bu «muvakkat» idare, Birinci Cihan Harbine kadar 36 yıl sürmüştü.

Birinci Cihan Harbinde Osmanlı devletinin «düvel-i müttefika» safında yer alarak, «düşel-i mütelife» devletlerinden olan İngiltereye karşı cephe alması üzerine, 4/11/1914 İngiltere, Kıbrısı resmen ve tammen kendi imparatorluğuna kattı. Tek taraflı olan bu katış, sonradan Lozan Barış Andlaşması ile Türkiye Cumhuriyeti tarafından tanınmıştır. (1923).

Kıbrısta İngiltere idaresinin kurulmasından sonra da Ortodoks tahrikleri sona ermemiştir. 1931 yılında vuku bulan isyan hareketi, bunun en açık delilidir. Bugün, yine bir Ortodoks ruhanisinin idare etmekte olduğu hareket, hep asırlık hülyaların tahakkuku için sarfolunan gayretlerden ibarettir.

Biz Türkler, kanımız bahasına aldığımız bu adayı, idaresizlik ve tedbirsizlikle kaybettik. 307 yıl sürmüş olan hâkimiyetimiz sırasında, kendi ırkdaşlarımızı mukadderatlarile başbaşa bırakmakla kalmayıp, bize düşman ve ırkdaşlarımızı imhaya çalışan unsurların hareketlerini adeta himaye ve teşvik ettik.

Kıbrısta, nüfus muvazenesi gibi en mühim unsura hiç önem verilmedi, adaya asırlar boyunca şuradan buradan Ortodoks dinine mensup unsurların gelip yerleşmelerine göz yumuldu. Vaktile, Katolik dinine mensup bulunan adadaki çoğunluğun Ortodoks paaslar tarafından sırasında maddî yardımla kandırılmasına, icabında cemaatin baskısına maruz bırakılarak Ortodoks dinini kabule zorlanmalarına ses çıkarılmadı; bunların verebileceği neticeler hesaplanamadı. Hattâ, adadaki Türklerin tanassur etmelerine, hristiyanlaşmalarma bile göz yumuldu. İşte, Ortodoks keşişlerinin Kıbrıstaki zaferlerinin başlıca âmilleri bunlardır.

Türk halkının ticaret hayatında uğradıkları zorluklar, tahsil ve eğitim zaruretleri, gittikçe artan huzursuzluk, mal, can, ırz emniyeti endişeleri gibi devletin ciddî tedbirler almasını gerektirecek haytî zaruretlerin tesiri altında, asırlar boyunca adayı terkedip, anavatana göçmeleri, vaktile çoğunlukta bulunan Türkleri bugün azınlığa düşürmüştür.

Ne yazıktır, bugün Kıbrısın bazı köylerinde Türk dili bile berbat, anlaşılmaz bir dil haline gelmiştir. Çoğunluğun tesiri altında gündelik basit konuşmalarda bile birçok tâbirleri Elence olarak, Türkçeye karıştırmak suretile konuşan Türklerin lisanını bizim anlamamız çok zordur.

Bununla beraber, öz Orta Anadolu Türkçesile konuşan Türk köyleri pek çoktur.

Osmanlı devrinin idare ve bilhassa eğitim politikasındaki büyük gerilik ve sistemsizliğin doğurmuş olduğu bu içler acısı durumun, uyanık; aydın Kıbrıslı gençlerin önderliği ile -uzun zamana muhtaç olsa da- düzenine girmek istidadında olduğunu görmek bizim için teselli kaynağı oluyor.

Yeni nesle mensup gençlerin, Yeşil ada ile ilgilerini kesmemeleri, tahsillerini tamamladıktan sonra, çoğunun yine doğum yerlerine dönüp, bütün güçlüklere rağmen haytlarını orada kazanmağa gayret etmeleri, yurt fikri üzerinde medenî dünya anlayışının bizde de doğmaya başladığını gösterir ki, bu, sonu ümit ve başarı verecek bir başlangıçtır.

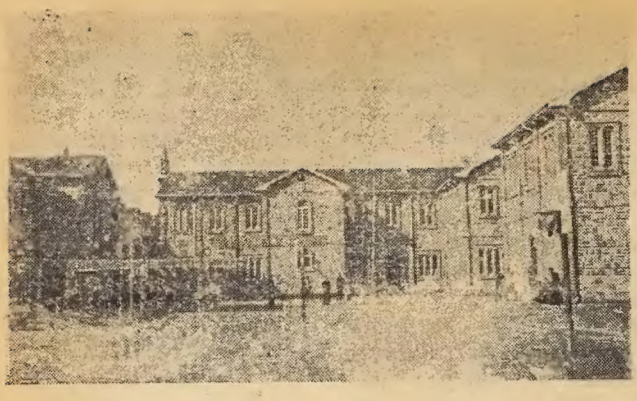

Lefkoşada Türk lisesi.

Hukuk ilmi "Kıbrıs Türktür,, diyor

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ordinaryüs Profesörlerinden Dr. Ch. Crozat, 1950 de neşrettiği «Devletler Umumî Hukuku kitabında Kıbrısın hukukî durumu hakkında şunları yazmaktadır.

«1) 4 Haziran 1878 tarihli Türk - İngiliz anlaşması gereğince İngiltere, Kıbrıs adası üzerinde, Padişahın muhafaza ettiği hâkimiyetin istimâl hakkını elde etti. Binaenaleyh, «nazarî bakımdan» ada Osmanlı İmparatorluğunun bir parçası olmakta devam ediyor ve bu keyfiyet de ada sakinlerinin Osmanlı tab'ası sayılmaları, Osmanlı hükûmeti tarafından aktolunan anlaşmaların ve diğer milletlerarası mukavelelerin Kıbrıs'ta mecburî olarak tatbik edilmeleri neticesini veriyordu. İngiltere'nin, Türkiyeden Kıbrıs'ı idare için sadece bir vekâlet almadığı ve adı geçen andlaşmanm kendisine diğer devletlerle Kıbrıs'a müteallik anlaşmalar akdetmek hakkını da verdiği bir hakikattir. Adanın İngiltere tarafından işgali müsbet bir milletlerarası mükellefiyet, muvakkat bir terk idi. Zira infisahî bir şarta bağlanmış bulunuyordu: 1878 de Rusya tarafından Asya topraklarının Türkiye'ye iadesi; bu şart tahakkuk edince İngiltere'nin ada üzerindeki bütün hakları sona eriyordu. Fiilî bakımdan, Londra hükûmetini adayı idare ile vazifelendirilmiş bir nevi vekil olmasını ve orada devletler hukukunun tanzim ettiği hakları istimâl etmesini âmir bulunan andlaşmanın lâfzına rağmen işbu hükûmet hiç bir tahdit kabul etmeksizin hâkimiyeti istimâl ediyordu. İngiltere Kıbrıslıları kendi vatandaşı sayıyordu; kapitülâsyonları tek taraflı olarak ilga ve keyfiyetten diğer devletleri haberdar etti. Türk - İtalyan harbi ile Balkan harpleri esnasında Kıbrıs tarafsız ülke sayıldı.

2) 5 Kasım 1914 de İngiltere Kıbrıs'ı resmen ilhak ve onu taç'ın bir kolonisi yaptı. Filhakika Türk - İngiliz harbinin ilânı 1878 mukavelesini hükümsüz hale getiriyordu. Bu andlaşmanın şartları artık mevcut olmadığından adanın Türkiye'ye iadesi icap ederdi. Kıbrıs'ı 1914 deki ilhakla Büyük Britanya İmpartorluğunun mütemmim cüzü halini aldığını kabul etmek mümkün müdür? Bu tez kabule şayan değildir; zira iki devlet arasındaki barış münasebetlerinin kesilmesi ada üzerinde Osmanlı hâkimiyetinin ortadan kalkması hukukî neticelsini tevlid edemez. Bilâkis Türk - İngiliz harbinin ilânı ile adanın Türkiye'ye dönmesi iktiza ederdi. 1878 deki infisahî şart Kars, Ardahan ve Batum'u Türkiye'ye iade eden Brest - Litovsk andlaşması ile (3 Mayıs 1918) tahakkuk etti ve binaenaleyh, hukukan, 1 temmuz 1878 tarihli mukavele gereğince, ada üzerindeki Osmanlı hâkimiyeti yeniden teessüs etti.

3) Fakt, Lozan andlaşmasının (24 Temmuz 1923) 20. maddesiyle, İngiltere, Türkiye Cumhuriyetinin Kıbrıs adası hâkimiyetinden vazgeçmesini sağladı. Demek ki, hukukî bakımdan, Kıbrıs'ın Britanya İmparatorluğunun mütemmim cüz'ü halini alması Lozan andlaşmasının akdiyle olmuştur. Devlet Hukuku bakımından; İngiltere'nin Kasım 1914 tarihli tasarrufu bâtıl ve keenlemyekündür; zira bir andlaşmanın veya bir ülkenin mukadderatı hususunda hüküm veren tek tarflı bir irade beyanı, -düşmanın kat'î mağlûbiyeti hali müstesna (debellatio)-, bunu müteveccih bulunduğu tarafın muvafakati olmadıkça hiç bir devletler hukuku tesiri doğuramaz. Bu tek tasarruf, ancak Türkiye'nin 1923 de adanın hâkimyetinden feragati üzerine muteberiyet kesbetmiştir.» Bu kanate şunu da ilâde edelim ki, hiç muhtemel görünmemekle beraber, ada hâkimiyetinin Büyük Britanya tarafından terki bahis mevzuu olursa Türkiye'nin güvenliği meselesi, diğer bütün prensiplere, - hattâ ada halkının kendi mukadderatını tâyin prensibine- tefevvuk edecektir.)

Gelecek Sayılarımızda

Yeni Tarih Dünyası, bu sayısı ile İkinci cildine başlamaktadır. İkinci cildimize girecek mevzular da, tarihimizin bu güne kadar meçhul kalmış bir çok hakikatlerini ilk defa aydınlatacak yazılar bulacaksınız. Bu yazılarımızdan bir kaçı:

Bir Türk derebeyinin hatıraları

Menemenci oğullarının Adanada geçen derebeyliklerini ve ibret dolu maceraları anlatan bu yazı, yazma nüshası kütüphanemizde bulunan bir eserden alınmaktadır ve ilk defa tarihe intikal edecektir.

Türkiyede Nesturiler

Eski Vali Haydar Vaner'in naklettiği bu seri, bu gün tamamile tarihe karışmış olan Nesturî'lerin Türkiyeye nasıl gelip yerleştiklerini, tarihçelerini, nasıl isyan ettikleri, nasıl yabancı unsurlara âlet olduklarını ve en nihayet nasıl tenkil edildiklerini anlatmaktadır ki, bu gün bu safhalar tarihimiz için bu güne kadar meçhul kalmıştır.

Tarih boyunca Alevi - Sünni mücadelesi

Bektaşi Babası Yusuf Fahir Babanın kaleminden çıkan bu seri, asırlarca devam eden ilmî ve kanlı mücadelelerin bir hikâyesi olacaktır ki, Yusuf Fahir Baba, bu yazı serisinde aynı zamanda muhtelif tarikatlerin de gizli taraflarını ilk defa ifşa edecektir.

Yabancı gözü ile İstanbul ve Türkiye

Türkiye için yazılmış ve bu güne kadar tercüme edilmemiş eserlerden seçme yazıları vermekte devam edeceğiz. Bütün bu yazıları bu güne kadar neşredilmemiş tarihî resimlerle süslenecektir.

1. Cildimiz Çıktı

Yeni Tarih Dünyası'nın birinci cildi, zarif ve bez kaplı, altın yaldızlı bir cilt içinde toplanmıştır. Birinci cildin içinde 1-8 sayı (Atatürk, 15 inci ölüm yılı hâtırası) ve (1954 Yıllığı) bulunmaktadır.

Dikkat

Birinci cildimizde :

572 sahifesi içinde;

220 mevzu

645 tarihî resim

35 tanınmış muharririn yazısı

128 sahife (Türkiye Tarihi ilâvesi vardır.

YEN İTARİH DÜNYASI BİRİNCİ CİLDİ

Mahdut miktarda hazırlandığından, mecmuayı takip edemiyenlerin vaktinde edinmelerini tavsiye ederiz.

NOT: Yeni Tarih Dünyası, öğretmen ve öğrencilere siparişlerini matbaamıza yaptıkları veya idarehanemize uğrıyarak aldıkları takdirde, hususî tenzilâttan istifade edeceklerdir.